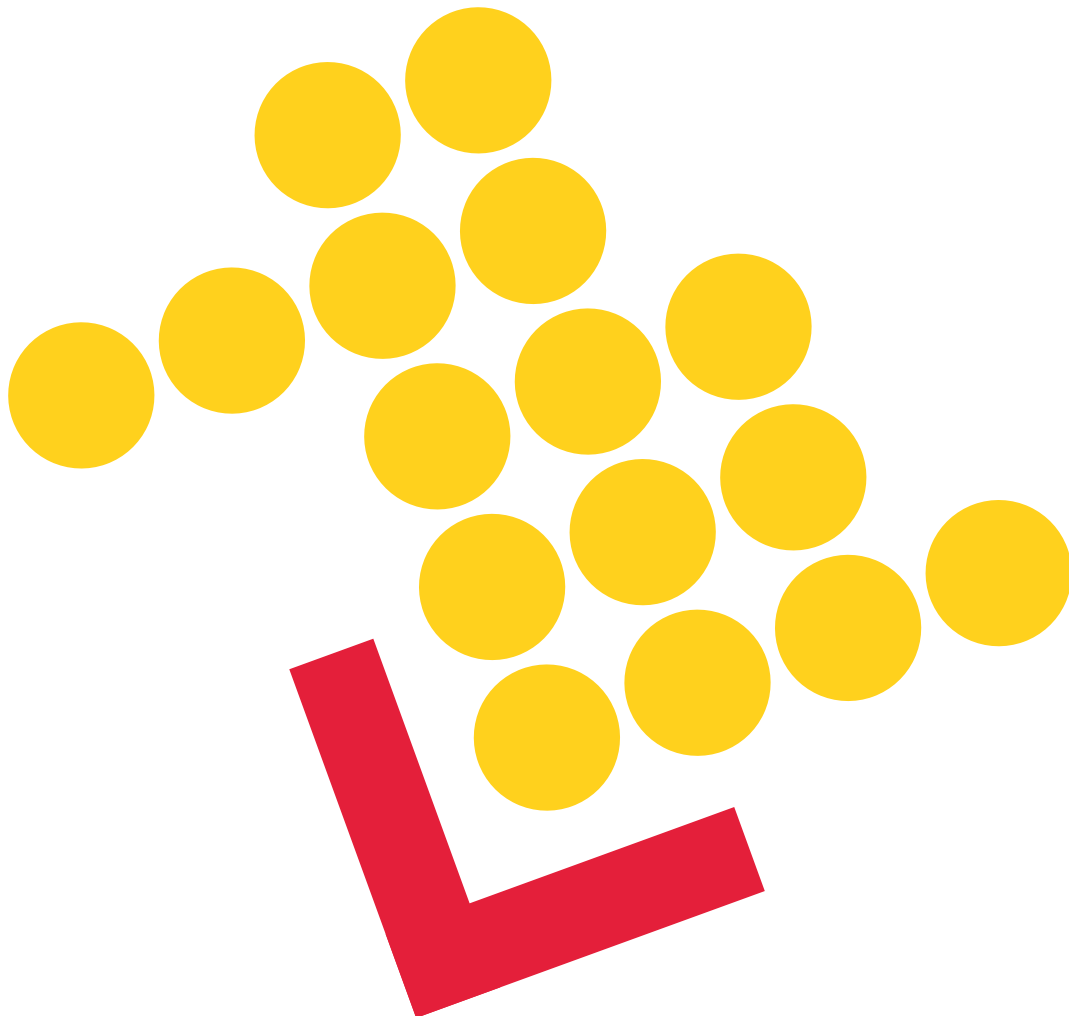

Anställningsformer och arbetstider 2005

Ett faktamaterial om välfärdsutvecklingen
Nummer 64

Löne- och välfärdsenheten, LO
SVEN NELANDER OCH INGELA GODING

Innehållsförteckning

<i>SAMMANFATTNING</i>	3
<i>ANSTÄLLNINGSFORMER</i>	8
En översikt.....	8
Stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar	10
En jämförelse mellan olika fackförbund	13
Otrygghet i anställningen påverkar också barnen.....	15
Sambandet mellan anställningsform och födelseland.....	17
Skillnader mellan arbetsplatser av olika storlek.....	18
Vilken anställningsform vill man ha?	20
Vilka förändringar har skett?.....	21
Sverige i en internationell jämförelse.....	26
<i>ARBETSTIDENS LÄNGD</i>	28
Fortfarande stora skillnader mellan kvinnors och mäns arbetstider	28
Arbetstider, facklig tillhörighet och barn.....	30
Arbetstider och födelseland	32
Ökade skillnader i arbetstider mellan kvinnliga arbetare och tjänstemän	32
Skillnader mellan förbunden	35
<i>ARBETSTIDENS FÖRLÄGGNING</i>	36
<i>AV ARBETSMARKNADSSKÅL KORTARE ARBETSTIDER ÄN MAN SJÄLV ÖNSKAR</i>	40
Problemet är allra störst bland LOs kvinnor.....	40
Ofrivilligt korta arbetstider påverkar familjeekonomin.....	43
Födelseland har betydelse	44
Ofrivilligt korta arbetstider bidrar till ökade inkomstskillnader.....	44
I vilka fackförbund är detta vanligast?	46
<i>VAD HÅLLER PÅ ATT HÄNDA?</i>	47
<i>MINSKAD TRYGGHET HAR PÅVERKAT FAMILJEBILDNING OCH BARNAFÖDANDE</i>	48
<i>TABELLBILAGA</i>	50

SAMMANFATTNING

Denna rapport, som till största delen bygger på de omfattande bearbetningar som LO gjort av Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar fram till och med *första kvartalet 2005*, belyser följande frågor:

- Hur vanliga är tidsbegränsade anställningar på den svenska arbetsmarknaden och vad har hänt sedan början av 1990-talet? Hur har utvecklingen varit för olika grupper?
- På vilket sätt har de genomsnittliga arbetstiderna förändrats och i vilken omfattning förekommer deltidsarbete?
- I vilken utsträckning arbetar olika grupper av anställda på obekväma eller oregelbundna arbetstider? Vilka förändringar har skett?
- Hur många är det som av arbetsmarknadsskäl jobbar kortare tid än de själva önskar?

De särskilt otrygga anställningarna har ökat allra mest

Det finns stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar. Den form som innebär *den allra största otryggheten* – som är helt på arbetsgivarens villkor – är den så kallade *behovsanställningen*. Arbetsgivaren ringer och erbjuder arbete när behov uppstår, kanske först samma morgon under den dag då man vill att den anställde ska arbeta. Forskning visar att behovsanställningar i mycket liten utsträckning leder till fasta jobb.

Det är mot den här bakgrunden *uppseendeväckande och allvarligt* att behovsanställningarna har ökat så starkt. Sedan 1990 har den här anställningsformen *ökat praktiskt taget oavbrutet* – från ungefär 40 000 till nästan 145 000 idag. Behovsanställningar är i *särklass vanligast* bland kvinnliga arbetare, och de fackförbund där de oftast förekommer är Hotell och Restaurang, Transport, Handels och Kommunal.

Också *objekts- eller projektanställningar* har ökat starkt (från ungefär 40 000 första kvartalet 1990 till nästan 90 000 första kvartalet 2005). Man kan dock konstatera att sedan 1998 har objekts-/projektanställningarna inte blivit fler, medan behovsanställningarna fortsatt att öka kraftigt.

Provanställningarna minskade under perioden 1990-94, ökade mycket markant under åren 1994-2001, men har sedan återigen minskat. Antalet ligger idag något över 1990 års nivå.

Sammanlagt har under första kvartalet 2005 *ungefär 525 000 personer* någon form av tidsbegränsad anställning. Det innebär en ökning med så mycket som nästan

150 000 sedan 1990. Under samma tid har de fasta anställningarna minskat med ungefär 450 000 (från drygt 3,6 till knappt 3,2 miljoner). Det innebär att andelen tidsbegränsade anställningar har *ökat från 9,4 procent 1990 till 14,1 procent 2005*.

Samband mellan anställningsformer och barnafödande

I många grupper av anställda är osäkerheten de otrygga anställningarna mycket vanligare än vad dessa genomsnittssiffror anger. Ett exempel är LO-kvinnor i åldrarna 25-29 år, bland vilka andelen med tidsbegränsade anställningar har ökat från 15 till 24 procent sedan 1990. *Hela denna ökning* ligger på den allra mest osäkra anställningsformen, den så kallade *behovsanställningen*, som i den här gruppen har ökat från 1 procent 1990 till så mycket som 12 procent 2005 (vilket är den högsta nivån under hela femtonårsperioden). Även bland kvinnor under 25 år samt i åldersgruppen 30-44 år har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat kraftigt.

Det framgår att också bland männen i de här åldersgrupperna har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat starkt.

En fråga som man kan ställa sig är *vilka effekter det kan få att så många människor i de åldrar, då man normalt bildar familj och skaffar barn, lever med den stora sociala och ekonomiska osäkerhet som en tidsbegränsad anställning innebär*. Kan det vara så att dessa förhållanden i många fall leder fram till beslut att vänta med att skaffa barn, eller att man avstår från att skaffa ytterligare ett barn, och att detta bidrog till den mycket kraftiga nedgången av fruktsamhetstalen som skedde under 1990-talet? Den bedömning som görs i rapporten, med stöd av flera forskarrapporter, är att den ökade osäkerhet på arbetsmarknaden som de tidsbegränsade anställningarna innebär har *kommit att påverka människors mest centrala livsfrågor som viljan att bilda familj och skaffa barn*.

Olika delar av arbetsmarknaden

Ett stort antal fackförbund jämförs – sammanlagt så mycket som fjorton fackförbund inom LO och tolv tjänstemannaförbund. Det visar sig att andelen med tidsbegränsad anställning är allra *högst* i Hotell och Restaurang. Men också i många andra förbund är tidsbegränsade anställningar ofta förekommande. De så kallade behovsanställningarna är *särskilt vanliga* bland medlemmar inom Hotell och Restaurang, Transport, Handels och Kommunal.

Vi kan också redovisa hur anställningsformer varierar mellan olika stora arbetsplatser. Det visar sig att bland LO-medlemmar inom den privata sektorn är andelen som har någon form av tidsbegränsad anställning *väsentligt mycket högre på små än på stora arbetsplatser*. Denna slutsats gäller tillverkningsindustri, byggnadsverksamhet, parti- och detaljhandel och övrig privat service. En viss skillnad i samma riktning finns även inom den kommunala sektorn.

Det görs i redovisningen också en uppdelning efter familjesituation, med vars hjälp man bland annat kan belysa anställningstryggheten utifrån ett barnperspektiv. Av ungefär 1,6 miljoner anställda med barn under 18 år har ungefär 170 000 en tidsbegränsad anställning. Osäkerheten i anställningsformen påverkar naturligtvis också

barnens situation. *Hela familjen* får känna av den sociala och ekonomiska osäkerhet som en tidsbegränsad anställning innebär. Familjen vet inte vilka inkomster man kommer att ha framöver och vad man kan ha råd med, man vet ofta inte om man kan ha en gemensam semester och har svårt att planera sin ekonomi.

Situationen för utlandsfödda

Antalet personer som är födda i något annat land har ökat mycket kraftigt under de senaste decennierna. Idag är så mycket som 1,1 miljoner av dem som bor i Sverige födda utomlands. Av medlemmarna i LO-förbunden är var sjunde utlandsfödd. Det är viktigt att statistiken är så utformad att den på ett bra sätt kan återspegla detta nya samhälle. Rapporten visar det finns *mycket starka samband mellan anställningsform, födelseland och vistelsetid i Sverige*. Andelen med tillfälliga anställningar är inom LO *allra högst* (ungefär 35 procent) bland kvinnor födda utanför Norden som vistats i Sverige mindre än tio år. I jämförelse med situationen för fyra år sedan har det dock, vilket är glädjande, varit en *påtaglig minskning* av andelen tillfälligt anställda i denna sistnämnda grupp – från ungefär 50 till 35 procent.

Vad vill de anställda?

Det *påstås ibland* att det vuxit fram nya typer av värderingar, särskilt bland ungdomar, som innebär att man inte vill binda sig för en fast anställning utan vill ha ett mera löst förhållande. Men detta påstående är *inget annat än en myt*. Flera olika undersökningar visar samstämmigt att praktiskt taget alla önskar fasta anställningar. Människor vill ha den ekonomiska och sociala trygghet som den fasta anställningen ger. Det visar sig att det inte finns några skillnader mellan kvinnor och män eller mellan hög- och lågutbildade. De unga är lika intresserade av fast jobb som de äldre.

Ökade skillnader i arbetstider påverkar också inkomstfördelningen

Rapporten visar att bland kvinnor har förändringarna av arbetstiderna sedan 1990-talet början *varit mycket olika* – kvinnliga tjänstemän har i genomsnitt ökat sin arbetstid med omkring 1½ timme per vecka, medan LO-kvinnornas arbetstid är ungefär densamma idag som 1990. Detta har också *gett ett bidrag till ökade inkomstskillnader bland kvinnorna*.

Det framgår att bland de unga LO-kvinnorna, som är den grupp som har de allra lägsta lönerna, har den genomsnittliga arbetstiden minskat med så mycket som nästan 5 timmar per vecka sedan 1990.

Hur arbetstiderna påverkas av familjesituationen

Det framgår mycket tydligt att *kvinnorna anpassar sina arbetstider* till barnen. När familjen fått barn minskar kvinnorna sina arbetstider och när barnen blivit lite större ökar arbetstiderna en del. Det här gäller kvinnor med både arbetaryrke och tjänstemannayrke. Något sådant här mönster finns *inte* bland *männen* utan tendensen är snarast att arbetstiden är längre bland män med barn än bland dem utan barn.

Jämförelser kan här göras tillbaka till 2000, då indelningen efter familjecykel infördes i arbetskraftsundersökningarna. Resultaten pekar på att det under denna femårsperiod har skett en *viss utjämning mellan mammors och pappors arbetstider*, och att det har gällt såväl föräldrar till barn under sju år som föräldrar till något större barn.

Arbetstidens förläggning – om att leva i skilda världar

Hur arbetstiderna är förlagda har stor betydelse i människors liv. Det påverkar hela familjen, också barnens situation. Bland mycket annat har det ofta stor betydelse för möjligheterna att ordna barnomsorgen på ett bra sätt.

Här kan man nästan uttrycka det som att LOs medlemmar och andra "lever i något av olika världar". Att arbeta på obekväma eller oregelbunden arbetstid är nästan *tio gånger vanligare* bland LOs kvinnor än bland kvinnorna inom SACO. Men också bland männen är det stora olikheter mellan de olika grupperna – obekväma eller oregelbundna arbetstider är drygt *fyra gånger vanligare* inom LO än inom SACO.

Det framgår att sedan början av 1990-talet har de obekväma eller oregelbundna arbetstiderna *ökat markant* bland LOs medlemmar, medan andelen bland tjänstemännen hela tiden legat på en mycket låg nivå. Bland LOs kvinnor är det den så kallade turlistetiden som har blivit vanligare. Med turlistetid menas oregelbunden förläggning över dygnet och veckan enligt särskilt arbetschema eller turordning (används exempelvis inom sjukvården). Bland LOs män är det skiftarbetet som har ökat.

Man kan här också göra en jämförelse *över en längre tidsperiod*. Under en tid av knappt 25 år, sedan början av 1980-talet, har andelen LO-kvinnor som arbetar på obekväma eller oregelbunden arbetstid så gott som fördubblats, nämligen från 25 till 49 procent. Bland männen inom LO har det varit en ökning från 23 till 33 procent. Bland kvinnor och män inom TCO och SACO har förändringarna varit små. Slutsatsen är alltså att arbetstidernas förläggning *allt mera kommit att bli en klassfråga*.

Så mycket som 250 000 anställda skulle vilja öka sina arbetstider

I ett särskilt avsnitt redovisar vi *hur många som arbetar kortare tid än de önskar av arbetsmarknadsskäl*. Jämförelser med tidigare undersökningar visar att *den tidigare mycket positiva trenden har brutits*. Mellan 1997 och 2003 var det en kraftig minskning av antalet anställda som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än vad de själva önskar – från mer än 350 000 till 215 000 - efter en tidigare kraftig ökning under 1990-talets första del. Men under de senaste två åren, mellan första kvartalet 2003 och 2005, har den här gruppen återigen ökat - från 215 000 till 250 000.

Det innebär också att dessa 250 000 anställda *får lägre inkomster än vad de annars skulle ha haft*. Av den här gruppen är 170 000 kvinnor, varav den helt övervägande delen har ett arbetaryrke.

Sammanlagt är det knappt 950 000 anställda som arbetar deltid. Slutsatsen är alltså att det är *en betydande del av de deltidssarbetande som skulle vilja öka sina arbetstider*. Av LOs deltidssarbetande kvinnor är det tre av tio som är i den här situationen.

De grupper som är alldeles särskilt drabbade av detta problem är de *unga kvinnorna*. I åldersgrupperna under 25 år och 25-29 år har andelen LO-kvinnor med ofrivilligt korta arbetstider mer än fördubblats sedan 1990.

De fackförbund där ofrivilligt korta arbetstider är allra vanligast är Hotell och Restaurang, Handels, Fastighets och Kommunal.

ANSTÄLLNINGSFORMER

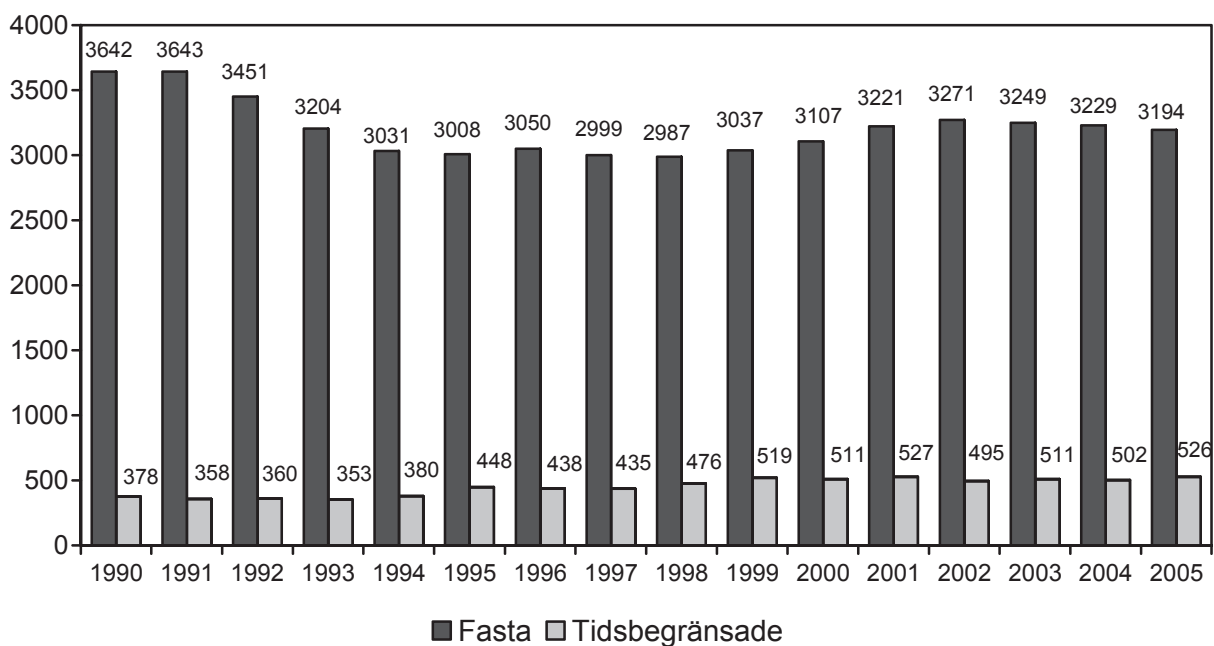
En översikt

Vi ska börja med att ge en översiktlig bild av utvecklingen sedan 1990.

Av i genomsnitt drygt 3,7 miljoner anställda första kvartalet 2005 har ungefär 525 000 någon form av tidsbegränsad anställning (diagram 1). Av dessa är nästan 310 000 kvinnor. De vanligaste typerna av tidsbegränsad anställning är vikariat, anställningar vid behov samt objekts- eller projektanställningar. Detta framgår av LOs nya mycket omfattande bearbetningar av Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar.

Jämförelser görs tillbaka till 1990, så att en period av sammanlagt 15 år kan överblickas. De jämförelser som görs avser första kvartalet respektive år, och det är dessa siffror som kommenteras i det följande.

**Antalet fasta och antalet tidsbegränsade anställningar.
Första kvartalet respektive år. 1 000-tal.
Diagram 1**

Under perioden 1990-94 minskade antalet fasta anställningar med så mycket som drygt 610 000, medan antalet tidsbegränsade anställningar under samma period var ungefär oförändrat. Som framgår av tablå 1 innebar detta att andelen med tidsbegränsad anställning ökade från 9,4 till 11,1 procent.

Diagrammet visar att under *perioden 1994-98* minskade de fasta anställningarna med ungefär 45 000, medan de tidsbegränsade ökade med 95 000. Då ökade andelen med tidsbegränsade anställningar från 11,1 till 13,7 procent.

Mellan *1998 och 1999* var det en ökning av de fasta anställningarna med 50 000 och de tidsbegränsade anställningarna ökade med nästan 45 000. Det innebar att andelen med tidsbegränsade anställningar steg från 13,7 procent till 14,6 procent.

Däremot kan man konstatera att mellan *1999 och 2000* var utvecklingen väsentligt annorlunda – med en liten minskning av tidsbegränsade anställningar och samtidigt en kraftig ökning av de fasta anställningarna. Andelen med tidsbegränsad anställning minskade då från 14,6 till 14,1 procent.

Klart är att den förbättrade arbetsmarknaden hade betydelse för denna minskning. Men viktig var också den lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2000. Genom ett tillägg i lagen om anställningsskydd föreskrivs att den arbetstagare som varit anställd hos en arbetsgivare som *vikarie* i sammantaget *mer än tre år* under de senaste fem åren måste erbjudas fast tjänst på sin arbetsplats (ett sådant vikariat övergår alltså till en tillsvidareanställning). Det ledde till en minskning av antalet vikariat inom kommuner och landsting på drygt 20 000. Utan denna lagändring skulle andelen tidsbegränsat anställda inte ha minskat mellan 1999 och 2000.

En kraftig ökning av antalet fasta anställningar skedde mellan *2000 och 2001* - med så mycket som 115 000. De tidsbegränsade anställningarna ökade under samma tid med ungefär 15 000. Andelen med tidsbegränsad anställning var oförändrad, nämligen 14,1 procent.

Man kan se att mellan *2001 och 2002* skedde en klar förbättring – de fasta anställningarna ökade och de tidsbegränsade minskade. Då ökade antalet fasta anställningar med 50 000, medan de tidsbegränsade minskade med drygt 30 000. Detta medförde att andelen med tidsbegränsade anställningar minskade från 14,1 till 13,1 procent.

Det visar sig att mellan *2002 och 2003* ökade återigen andelen med tidsbegränsade anställningar – från 13,1 till 13,6 procent. Antalet fasta anställningar minskade då med ungefär 20 000, medan de tidsbegränsade ökade med ungefär 15 000.

Mellan *2003 och 2004* skedde ganska små förändringar. Antalet fasta anställningar minskade med 20 000 och antalet tidsbegränsade anställningar med ungefär 10 000. Andelen med tidsbegränsad anställning var i stort sett oförändrad.

Under det *allra senaste året* – mellan första kvartalen 2004 och 2005 – har antalet fasta anställningar minskat med 35 000 medan antalet tidsbegränsade anställningar ökat med ungefär 25 000. Det medförde att andelen med tidsbegränsad anställning ökade från 13,5 till 14,1 procent.

Vi sammanfattar utvecklingen sedan 1990 i tablå 1.

Tablå 1 Antalet fasta och antalet tidsbegränsade anställningar. Första kvartalet respektive år. 1000-tal.

	1990	1994	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Fasta anställningar	3642	3031	2987	3037	3107	3221	3271	3249	3229	3194
Tidsbegränsade anställningar	378	380	476	519	511	527	495	511	502	526
Totala antalet anställningar	4020	3411	3463	3556	3618	3748	3766	3760	3731	3720
Tidsbegränsade anställningar i procent av totala antalet anställningar	9,4	11,1	13,7	14,6	14,1	14,1	13,1	13,6	13,5	14,1

Sett på lite längre sikt har under *perioden 1990-2005 som helhet* antalet tidsbegränsade anställningar ökat med ungefär 150 000, medan de fasta anställningarna har minskat med ungefär 450 000. Andelen med tidsbegränsade anställningar har *ökat från 9,4 till 14,1 procent*.

Om vi begränsar oss till *perioden efter 1998* (då arbetsmarknaden i Sverige kraftigt förbättrats) har antalet tidsbegränsade anställningar ökat med 50 000, medan antalet fasta anställningar ökat med ungefär 205 000. Andelen med tidsbegränsade anställningar är något högre 2005 än 1998 (14,1 procent 2005 jämfört med 13,7 procent 1998). I jämförelse med 1999, då andelen tidsbegränsat anställda var som allra högst, har det varit en minskning av andelen tidsbegränsat anställda med en halv procentenhet (från 14,6 till 14,1 procent).

Stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar

Forskning och allmän erfarenhet pekar på *att det finns starka skäl att skilja på olika typer av tidsbegränsade anställningar*. Undersökningar som genomförts av bland annat professor Gunnar Aronsson på Arbetslivsinstitutet visar att objekts- och projektanställda har större inflytande i arbetet och att de har bättre möjligheter till lärande och utveckling i arbetet än andra grupper av tillfälligt anställda (se till exempel den mycket väl genomarbetade artikeln "Work environment and health in different types of temporary jobs" av Gunnar Aronsson, Klas Gustafsson och Margareta Dallner i tidskriften *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 2002,11,2 151-175).

LOs bearbetningar av Statistiska centralbyråns personalutbildningsundersökningar visar att av de tidsbegränsat anställda är det objekts-/projektanställda som får mest personalutbildning, medan behovsanställda får allra minst. Vi kan illustrera detta med några siffror. Under första halvåret 2003 var den genomsnittliga tiden för

personalutbildning i procent av total arbetstid 2,6 för objekts-/projektanställda, 1,7 för vikarier och endast 1,1 för behovsanställda. Som en jämförelse kan nämnas att för de fast anställda var motsvarande siffra 2,9 procent.

Man kan överhuvudtaget konstatera att objekts-/projektanställda bland de tidsbegränsat anställda ofta är en förhållandevis gynnad grupp. Behovsanställda är den andra ytterligheten. De har till exempel, förutom de mest begränsade möjligheterna till utbildning på betald arbetstid, de minsta möjligheterna till lärande och utveckling i själva arbetet. En hög andel har otillräckliga kunskaper om arbetsmiljö och säkerhetsfrågor - och de rapporterar också oftare än andra att anställningsformen påverkar viljan att påtala brister i arbetsmiljön.

En forskarrapport med titeln "Språngbräda eller segmentering? En longitudinell studie av tidsbegränsat anställda" skriven av Kristina Håkansson vid Centrum för arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, utgiven som forskningsrapport 2001:1 vid Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, visar att *behovsanställningar och säsongsanställningar* är de former av tidsbegränsade anställningar som i *minst* utsträckning leder till fasta anställningar. Så lite som *mindre än en tredjedel* har fått fast jobb inom två år. De här anställningsformerna riskerar enligt forskarrapporten, att utgöra en ständig buffert för arbetsgivarnas behov av personal och kan leda till en segmentering på arbetsmarknaden. Däremot visar det sig att *provanställningar* i mycket stor omfattning övergår till fast jobb – tre av fyra anställda har fått ett fast arbete inom två år.

Som framhållits har första kvartalet 2005 så mycket som ungefär 525 000 personer tidsbegränsad anställning. Av dessa har nästan 160 000 vikariat, omkring 90 000 är objekts- eller projektanställda, nästan 145 000 är så kallade behovsanställda, drygt 55 000 har provanställningar och 20 000 är säsongsanställda. Vilka av dessa tidsbegränsade anställningar som har blivit vanligare återkommer vi till.

De nya bearbetningar av arbetskraftsundersökningarna *första kvartalet 2005* som nu gjorts visar att 15 procent av LOs kvinnor och 10 procent av LOs män har någon form av tidsbegränsad anställning (tablå 2).

Det framgår att så mycket som 5 procent av LOs kvinnor har så kallad "anställning vid behov". Det är *den typen av anställning som innebär den allra största otryggheten - som är helt på arbetsgivarens villkor*. Arbetsgivaren ringer och erbjuder arbete när behov uppstår, kanske först samma morgon under den dag då man vill att den anställde ska arbeta.

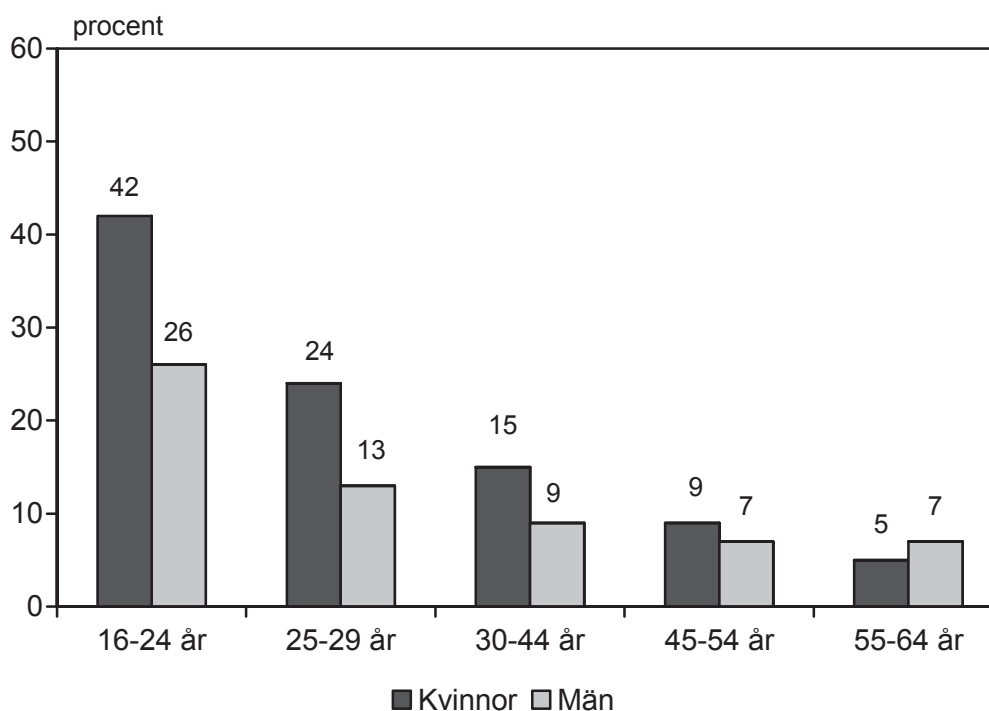
Objekts-/projektanställningar förekommer främst bland SACOs medlemmar.

Tablå 2 Har tidsbegränsad anställning. Procent.

	LO Kvinnor	LO män	TCO kvinnor	TCO män	SACO kvinnor	SACO män
Vikariat	6	2	5	1	5	3
Provanställning	1	2	0	1	1	1
Objekts-/projekt- anställning	1	2	1	2	4	4
Anställning vid behov	5	2	2	1	2	1
Annan form	2	2	2	1	1	3
<i>Summa</i>	<i>15</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>6</i>	<i>13</i>	<i>12</i>

Det finns också mycket stora skillnader mellan olika *åldersgrupper*. I särklass vanligast är tidsbegränsade anställningar bland de unga kvinnorna. Som vi kan se i diagram 2 har 42 procent av LO-kvinnor under 25 år en tidsbegränsad anställning. Vi kan konstatera att även i åldersgruppen 25-29 år är det så mycket som nästan var fjärde av LO-kvinnorna, 24 procent, som har en sådan anställning.

**Har tidsbegränsad anställning.
Endast LO-medlemmar. Procent.
Diagram 2**

Särskilt anmärkningsvärt är att den allra mest osäkra och otrygga anställningsformen, *behovsanställningen*, förekommer i så stor omfattning hos LOs unga

kvinnor. Andelen är 16 procent bland kvinnorna under 25 år och 12 procent bland kvinnor i åldersgruppen 25-29 år. Den senare siffran innebär att så mycket som *hälften* av de tidsbegränsat anställda LO-kvinnorna i åldersgruppen 25-29 år har en behovsanställning. De här uppgifterna redovisas i tablå 3.

Tablå 3 Har tidsbegränsad anställning. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	Summa
Kvinnor						
16-24 år	18	3	1	16	4	42
25-29 år	8	1	1	12	2	24
30-44 år	7	1	1	4	2	15
45-54 år	4	1	1	2	1	9
55-64 år	2	0	0	2	1	5
<i>Alla</i>	6	1	1	5	2	15
Män						
16-24 år	7	7	5	4	3	26
25-29 år	2	2	3	4	2	13
30-44 år	2	2	2	1	2	9
45-54 år	2	1	2	1	1	7
55-64 år	1	1	2	2	1	7
<i>Alla</i>	2	2	2	2	2	10

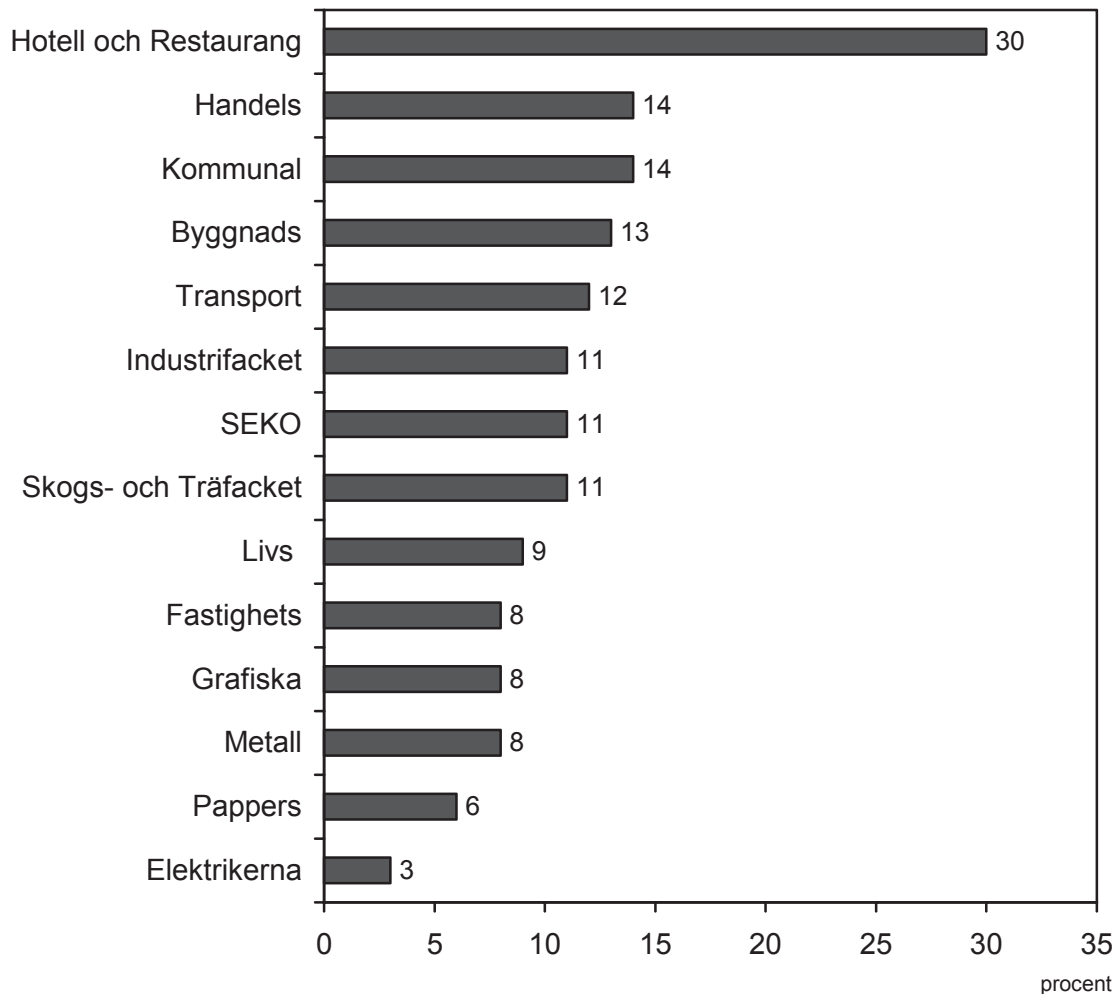
En jämförelse mellan olika fackförbund

En jämförelse mellan *de fjorton olika förbund inom LO som vi kan redovisa* visar att andelen med tidsbegränsade anställningar är *allra högst* i Hotell- och Restaurang. Siffrorna, som avser första kvartalet 2005, anges i diagram 3.

De minsta fackförbunden kan med tanke på urvalets storlek inte redovisas. Det bör framhållas att det i alla undersökningar av det här slaget, som bygger på urval, finns en viss osäkerhet som beror på slumpens inverkan. Ju mindre gruppen är, desto större blir denna osäkerhet. Det innebär att resultaten är säkrare för mycket stora fackförbund som Kommunal och Metall än för mindre förbund.

Har tidsbegränsad anställning. Procent.

Diagram 3

Som en jämförelse kan nämnas att andelen som har tidsbegränsade anställningar är följande bland tjänstemännen. Vi anger i procent.

Industritjänstemän, SIF	7
Tjänstemannaförbundet HTF	11
Finansförbundet	3
Läraryrskörbundet	11
Kommunaltjänstemän, SKTF	8
Statstjänstemän, ST	5
Vårdförbundet	7
Jurist- och samhällsvetarförbundet	13
Civilingenjörsförbundet	9
Lärarnas Riksförbund	10
Akademikerförbundet SSR	12
Läkarförbundet	20

I tablå 4 nedan görs en uppdelning på olika typer av tidsbegränsade anställningar. Det visar sig att höga andelar med så kallade *behovsanställningar* främst finns inom Hotell och Restaurang (9 procent av alla medlemmar), Transport (7 procent) samt Handels och Kommunal (4 procent).

Tablå 4 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent.

	Vikariat	Provan- ställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tidsbe- gränsad anställning	Summa
Industrifacket	5	1	3	2	0	11
Livs	3	1	1	3	1	9
Metall	2	2	2	1	1	8
Pappers	2	1	1	2	0	6
Skogs- o Träfacket	2	2	3	2	2	11
Byggnads	0	4	6	1	2	13
Elektrikerna	1	0	0	0	2	3
Fastighets	3	2	2	1	0	8
Handels	4	3	1	4	2	14
Hotell o Restaurang	9	3	1	9	8*	30
Grafiska	3	0	3	2	0	8
Transport	2	1	1	7	1	12
SEKO	3	1	1	3	3	11
Kommunal	7	0	1	4	2	14
<i>Hela LO</i>	4	1	2	3	2	12
<i>Hela TCO</i>	4	1	1	1	1	8
<i>Hela SACO</i>	4	1	4	2	2	13

* Av dessa är 4 procent säsongsanställningar

I de tidigare redovisade tjänstemannaförbunden är det vikariatet och objekts- eller projektanställningarna som helt dominerar. Anställningar vid behov är ovanliga.

Otrygghet i anställningen påverkar också barnen

Vi kan också göra en uppdelning efter *familjesituation*. Resultaten vad gäller LO-medlemmar sammanfattas i tablå 5. Här framgår till exempel att så mycket som 20 procent av samboende småbarnsmammor inom LO har en tidsbegränsad anställning. Bland ensamstående LO-kvinnor med barn (ingen uppdelning görs här efter barnets ålder) är andelen nästan lika hög. Man kan också utläsa att 10 procent av samboende småbarnspappor inom LO har en tidsbegränsad anställning, och bland ensamstående pappor med barn är andelen 8 procent.

Tablå 5 Har tidsbegränsad anställning. Kvinnor och män inom LO med olika familjesituation. Procent.

	Kvinnor	Män
Ungdomar 16-24 år utan barn	45	27
Ensamstående 25-44 år utan barn	18	13
Samboende 25-44 år utan barn	19	10
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	20	10
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	11	6
Ensamstående med barn	17	8
Samboende 45-64 år utan barn	6	7
Ensamstående 45-64 år utan barn	7	7
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	<i>15</i>	<i>10</i>

Hur fördelningen är på olika typer av tidsbegränsade anställningar redovisas i tabellerna B1 och B2 i bilagan. De allra mest osäkra anställningsformen – den så kallade behovsanställningen – har 9 procent av samboende småbarnsmammor inom LO och 5 procent av ensamstående kvinnor med barn.

Intressant är också att se hur det ser ut på arbetsmarknaden i dess helhet. Det finns sammanlagt i Sverige ungefär *1,6 miljoner anställda med barn under 18 år*. Av dessa har nästan *170 000 någon form av tidsbegränsad anställning*, varav drygt 35 000 en så kallad behovsanställning.

Av de nästan 170 000 löntagarna med tidsbegränsad anställning som har barn under 18 år är ungefär 90 000 småbarnsföräldrar - för övriga nästan 80 000 är yngsta barnet i åldrarna 7-18 år. Vi sammanfattar i tablå 6.

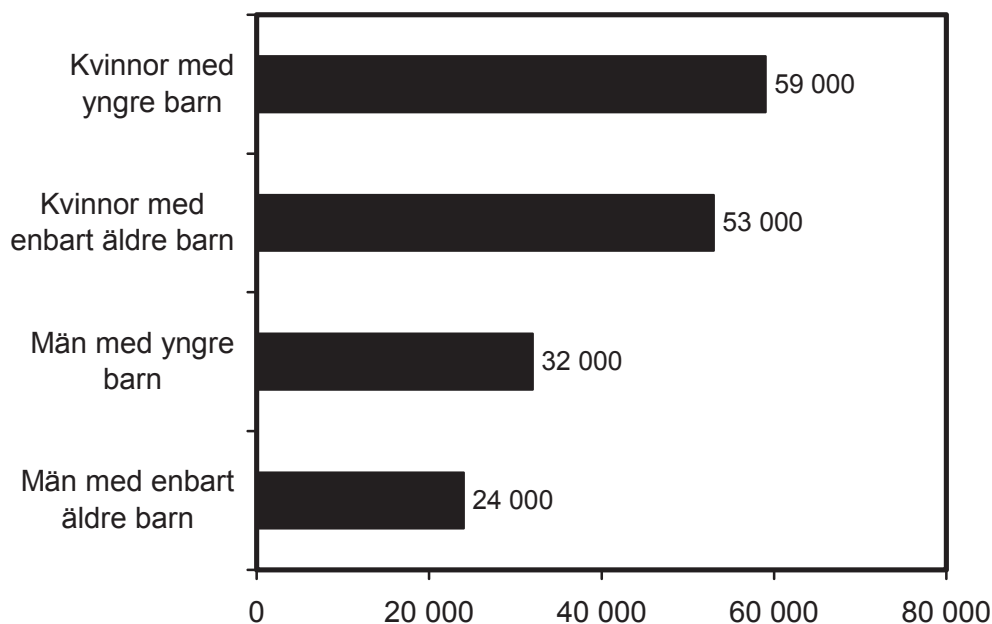
Tablå 6 Hur stor del av anställda med barn under 18 år som har tidsbegränsad anställning. 1000-tal.

	Totalt antal anställda med barn			Har tidsbegränsad anställning			Därav så kallad behovsanställning		
	Kvinnor	Män	Båda könen	Kvinnor	Män	Båda könen	Kvinnor	Män	Båda könen
Yngsta barnet högst 6 år	368	360	728	59	32	91	18	5	23
Yngsta barnet 7 till 18 år	502	403	905	53	24	77	10	4	14
<i>Summa</i>	<i>870</i>	<i>763</i>	<i>1 633</i>	<i>112</i>	<i>56</i>	<i>168</i>	<i>28</i>	<i>9</i>	<i>37</i>

Bland föräldrar med tidsbegränsade anställningar dominerar kvinnorna. Av de nästan 170 000 föräldrarna med någon form av tidsbegränsad anställning är drygt 110 000 kvinnor. Som också framgår av diagram 4 är nästan 60 000 småbarnsmammor, drygt 30 000 småbarnspappor, lite mer än 50 000 är kvinnor med enbart äldre barn (yngsta barnet mellan sju och arton år) och ungefär 25 000 är män med enbart äldre barn).

Antalet föräldrar med tidsbegränsad anställning som har barn under 18 år.

Diagram 4

Sambandet mellan anställningsform och födelseland

Vi lever i ett samhälle som ser helt annorlunda än för bara för några decennier sedan vad gäller andelen utlandsfödda. Om vi ser till LOs medlemmar så är ungefär var sjunde, 14 procent, födda utomlands. Av dessa är 3 procent är födda i annat nordiskt land och 11 procent födda i länder utanför Norden. Av alla som bor i Sverige är så mycket som 1,1 miljon personer födda utomlands, jämfört med knappt 800 000 år 1990 och 300 000 år 1960.

Det är av angeläget och viktigt att på ett bra sätt kunna belysa detta nya samhälle. Den indelning som används i rapporten bygger inte på medborgarskap utan istället på födelseland. Indelning görs också efter vistelsetid i Sverige.

Resultaten visar att det finns *mycket stora skillnader* mellan de grupper som jämförs. Både födelseland och vistelsetid i Sverige visar sig ha stor betydelse.

Av tablå 7 framgår att bland *kvinnorna inom LO* är andelen med tidsbegränsad anställning *så hög som 35 procent* bland kvinnor som är födda utanför Norden och har en vistelsetid på mindre än tio år i Sverige. Också bland de kvinnor födda utanför Norden som har en vistelsetid på minst tio år i Sverige är andelen med tidsbegränsad anställning högre än genomsnittet för LO-kvinnor. Man kan å andra konstatera att bland kvinnor som är födda i andra nordiska länder ligger andelen med tidsbegränsad anställning *lägre* än genomsnittet för hela gruppen kvinnliga LO-kvinnor. Det finns alltså utomordentligt stora skillnader *inom* gruppen kvinnliga LO-medlemmar med utländsk bakgrund.

Detta gäller också bland *männen* - andelarna med tidsbegränsad anställning ligger dock på en lägre nivå än för kvinnorna. Den *högsta* andelen med tidsbegränsade

anställningar bland män inom LO gäller dem som är födda utanför Norden med mindre än tio års vistelsetid i Sverige.

Det bör påpekas att födda utanför Norden med kortare vistelsetid än tio år i Sverige är yngre än genomsnittet för hela gruppen LO-medlemmar.

Om man också ser till olika typerna av tidsbegränsade anställningar finner man att andelen med behovsanställningar är allra högst bland kvinnor som är födda utanför Norden med kortare än tio års vistelsetid i Sverige. Bland männen kan man särskilt notera att en mycket hög andel av utomnordiska invandrare med en vistelsetid i Sverige på mindre än tio år har provanställningar.

Tablå 7 Har tidsbegränsad anställning. Kvinnor och män inom LO. Procent.

	Kvinnor	Män
Födda i Sverige	14	10
Födda i övriga Norden		
Minst 10 år i Sverige	11	8
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *
Födda utanför Norden		
Minst 10 år i Sverige	21 **	14 **
Högst 9 år i Sverige	35 **	18 **
Alla (oavsett födelse-land)	15	10

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2004 och 2005.

Skillnader mellan arbetsplatser av olika storlek

Vi kan också redovisa hur andelen med någon form av tidsbegränsad anställning *varierar mellan olika stora arbetsplatser*. Uppgift om arbetsplatsens storlek bygger på följande fråga i intervjuerna:

” Hur många personer arbetar på din arbetsplats?”

(De olika alternativ som gavs var 1-10 anställda, 11-19 anställda, 20-49 anställda, 50-99 anställda, 100-499 anställda samt 500 anställda eller fler. Dessutom fanns med de båda alternativen: ”vet ej, men färre än 11” samt ”vet ej, men fler än 10”.)

Denna fråga ställdes efter att intervjuaren frågat om hos vem den anställde arbetar samt gatuadressen till arbetsplatsen.

Innan vi går in på de egentliga resultaten kan det vara *av intresse* att se hur LO-medlemmarna är fördelade på olika stora arbetsplatser. Detta framgår av nedanstående sammanställning.

Man kan här bland annat utläsa att var femte LO-medlem finns på arbetsplatser med högst 10 anställda. En mycket stor grupp finns också på arbetsplatser med 11-49 anställda. Noteras kan att sammanlagt 7 procent av LOs medlemmar inte kan ange hur många anställda det finns på arbetsplatsen enligt något av de alternativ som

gavs. Nästan alla av dessa kunde dock tala om att det är mer än 10 anställda på arbetsplatsen.

LO-medlemmarna fördelade efter antal anställda på arbetsplatsen. Procent

1-5 anställda	10
6-10 anställda	11
11-49 anställda	31
50-99 anställda	12
100-499 anställda	16
500 - anställda	13
Vet ej, men färre än 11	1
Vet ej, men fler än 10	6
<i>Summa</i>	<i>100</i>

Med denna inledning ska vi se på vilka samband som finns mellan anställningsform och arbetsplatsens storlek (tablå 8). För att öka säkerheten i slutsatserna använder vi här oss av siffrorna för första kvartalet 2004, där urvalet av anställda var ungefär 50 procent högre än första kvartalet 2005 (ungefär 33 000 anställda i urvalet första kvartalet 2004 jämfört med 22 000 anställda första kvartalet 2005). Det kan i sammanhanget nämnas att andelen tidsbegränsat anställda är ungefär densamma dessa båda kvartal. Sålunda är till exempel andelen LO-medlemmar 12 procent både första kvartalet 2004 och första kvartalet 2005.

Tablå 8 Har tidsbegränsad anställning. Procent av LO-medlemmar i olika branscher vid arbetsplatser av olika storlek (antal anställda). *

	1-5	6-10	11-49	50-99	100-499	500-	Samtliga arbetsplatser
<i>Alla branscher</i>	16	14	12	8	7	7	12
Tillverknings-industri	13	7	5	3	4	3	5
Byggnads-verksamhet	14	4	7	..*	..*	..*	8
Parti- och detaljhandel	15	12	9	9	7	..*	12
Övrig privat service	16	12	11	7	6	4	10
Statlig verksamhet	..*	..*	..*	..*	..*	..*	12
Kommunal verksamhet	19	18	14	11	13	13	16

* Denna tabell avser första kvartalet 2004.

** Antalet i urvalet alltför litet.

Det visar sig att på *samtliga områden inom den privata sektorn* är andelen med tidsbegränsade anställningar *högre på små arbetsplatser* än på större arbetsplatser. Också inom den kommunala sektorn (kommuner och landsting sammantagna) finns

en sådan skillnad. Vad gäller den statliga sektorn är, som markerats i tablån, urvalet för litet för att några slutsatser ska kunna dras.

Vilken anställningsform vill man ha?

En del vill hävda att många människor uppskattar den här typen av tillfälliga anställningsförhållanden och inte vill binda sig vid ett fast jobb. Flera olika studier visar dock att så *inte* är fallet.

Två undersökningar som genomförts av tidskriften Arbetsmiljö, med några års mellanrum, ger vid handen ett praktiskt taget alla - 96 procent - önskar fasta anställningar. De vill ha den trygghet som dessa ger. Det finns några inte skillnader mellan kvinnor och män eller mellan hög- och lågutbildade. De unga är lika intresserade av fast jobb som de äldre.

Det sistnämnda bekräftas ytterligare av en stor undersökning som Ungdomsstyrelsen låtit göra. Man har där frågat ungdomar i åldrarna 16-29 år om olika mål som de anser viktiga att uppnå. Högst på listan kommer, förutom ett eget boende, att "ha en fast anställning". Denna slutsats gäller båda könen och ungdomar med olika utbildningsbakgrund. Det här framgår av rapporten "Ny tid, nya tankar? Ungdomars värderingar och framtidstro" (Ungdomsstyrelsens utredningar nr 10 år 1998).

I en annan undersökning, som genomförts av SCB, tillfrågades under våren 1999 ungdomar som är födda år 1978 vad de ansåg vara absolut viktigast när de fyllt 25 år. Allra högst upp på listan kom att kunna försörja sig själv, en egen bostad och att ha en fast anställning (Statistiska meddelanden U 48 SM 9901).

I en stor internationell studie där professor Bengt Furåker, professor i sociologi vid Göteborgs universitet, svarat för den svenska delen, framgår att i samtliga åtta jämförda länder (Tyskland, Storbritannien, Italien, USA, Frankrike, Norge, Sverige och Nederländerna) anser nästan alla - mellan 90 och 98 procent - att anställningstrygghet är viktig. Andelen som anser att anställningstrygghet inte är särskilt viktig eller inte alls viktig är alltså låg. För till exempel Sverige är siffran endast 4 procent. Ungdomars inställning framställs ofta i debatten som annorlunda än hos den äldre arbetskraften. Men något stöd för detta ges inte heller i den internationella undersökningen utan ungdomarna anser i lika hög grad som andra att anställningstryggheten är viktig.

I en artikel av Bertil Holmlund och Donald Storrie i den mycket ansedda tidskriften "The Economic Journal" i juni 2002 "Temporary work in turbulent times: the Swedish experience" avfärdas helt och hållet den hypotesen att ökningen av de tidsbegränsade anställningarna i Sverige skulle ha berott på de anställdas preferenser. Istället pekas i artikeln på en rad olika undersökningar som visar att löntagare i Sverige önskar fasta anställningar.

Vilka förändringar har skett?

Vilka *förändringar* har då skett vad gäller olika typer av tidsbegränsade anställningar? Vi börjar med *en översikt över hela arbetsmarknaden*, och de siffror som anges gäller genomgående *första kvartalen*.

Det framgår av tablå 9 att de former av tidsbegränsade anställningar som har *ökat kraftigt* sedan 1990 är så kallade *anställningar vid behov* och *objekts- eller projektanställningar*. Men objekts- eller projektanställningarna har inte ökat under 2000-talet (utan istället minskat något), medan däremot behovsanställningarna fortsatt att öka. Sammanlagt har antalet behovsanställningar ökat från ungefär 40 000 till så mycket som drygt 140 000 under de femton åren sedan 1990.

Vad gäller *vikariatet* är det svårt att se någon riktigt tydlig tendens – det skedde en viss minskning mellan 1990 och 1994 och därefter ungefär motsvarande uppgång fram till 1999. Mellan första kvartalet 1999 och första kvartalet 2000 minskade antalet anställda med vikariat från 180 000 till 158 000, alltså med drygt 20 000. Hela denna nettominskning av antalet anställda med vikariat låg inom kommuner och landsting. Resultaten visar att den nya lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2000 hade påtaglig betydelse för att öka anställningstryggheten. I tablå kan man utläsa att antalet anställda med vikariat är detsamma 2005 som 2000.

Provanställningar minskade markant mellan 1990 och 1994, men ökade kraftigt under perioden 1994 - 2001. Därefter har återigen skett en mycket påtaglig minskning, och man ligger idag förhållandevis nära 1990 års nivå.

Antalet *säsongsanställningar* har under hela perioden legat på en förhållandevis låg nivå.

**Tablå 9 Antalet personer med olika typer av tidsbegränsade anställningar.
Första kvartalet respektive år. 1000-tal.**

	1990	1994	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vikariat										
Kvinnor	142	110	125	137	113	122	116	120	113	116
Män	41	42	43	43	45	46	40	44	44	42
<i>Båda könen</i>	<i>183</i>	<i>152</i>	<i>168</i>	<i>180</i>	<i>158</i>	<i>168</i>	<i>156</i>	<i>164</i>	<i>157</i>	<i>158</i>
Objekts-/ projektanställning										
Kvinnor	17	26	43	46	46	41	42	43	47	37
Män	24	42	54	53	50	47	47	44	42	51
<i>Båda könen</i>	<i>41</i>	<i>68</i>	<i>97</i>	<i>98</i>	<i>96</i>	<i>88</i>	<i>89</i>	<i>87</i>	<i>89</i>	<i>88</i>
Anställning vid behov										
Kvinnor	30	48	68	69	72	78	78	84	83	91
Män	12	27	30	37	42	42	39	43	52	52
<i>Båda könen</i>	<i>42</i>	<i>75</i>	<i>98</i>	<i>107</i>	<i>114</i>	<i>120</i>	<i>117</i>	<i>127</i>	<i>135</i>	<i>143</i>
Provanställning										
Kvinnor	24	9	19	24	34	38	28	26	24	23
Män	29	15	26	32	41	42	32	32	31	34
<i>Båda könen</i>	<i>53</i>	<i>24</i>	<i>45</i>	<i>56</i>	<i>75</i>	<i>80</i>	<i>61</i>	<i>58</i>	<i>55</i>	<i>57</i>
Säsongsanställning										
Kvinnor	7	8	7	7	6	7	8	9	8	9
Män	8	7	9	10	10	10	10	11	12	11
<i>Båda könen</i>	<i>15</i>	<i>15</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>19</i>	<i>20</i>	<i>20</i>	<i>20</i>
Alla tidsbegränsade anställningar										
Kvinnor	244	223	289	315	299	312	303	311	298	308
Män	134	157	187	204	212	215	193	200	204	218
<i>Båda könen</i>	<i>378</i>	<i>380</i>	<i>476</i>	<i>519</i>	<i>511</i>	<i>527</i>	<i>495</i>	<i>511</i>	<i>502</i>	<i>526</i>

Låt oss så gå över till att se på utvecklingen för *olika grupper av anställda*.

Tablå 10 visar att under *perioden 1990-2005* har andelen *kvinnor inom LO* med tidsbegränsad anställning har ökat från 11 till 15 procent och andelen *män* från 5 till 10 procent. Sedan 1998 har det dock inte varit någon ökning utan snarast pekar siffrorna på att det har skett en liten minskning.

Bland *tjänstemännen* inom TCO och SACO ökade de tidsbegränsade anställningarna mellan 1990 och 1998, medan det därefter varit påtagligt oförändrat.

Tablå 10 Har tidsbegränsad anställning. Procent.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
LO						
Kvinnor	11	13	17	17	16	15
Män	5	9	10	10	9	10
TCO						
Kvinnor	7	8	10	9	8	10
Män	2	5	6	6	6	6
SACO						
Kvinnor	11	14	14	15	12	13
Män	7	10	9	9	9	12

Det visar sig att bland kvinnorna i LO är det de så kallade behovsanställningarna som har ökat, från 1 till 5 procent sedan 1990. Bland männen i LO har det skett mindre öknings av flera former av tidsbegränsade anställningar.

I tablå 11 ser vi på kvinnor och män i olika *åldrar* inom LO. Som synes har det varit en kraftig ökning sedan 1990 i alla grupper.

Till exempel kan vi se att bland unga kvinnor under 25 år inom LO har andelen med tidsbegränsad anställning ökat sedan 1990 från 30 till 42 procent, alltså med så mycket som 12 procentenheter. Bland LO-män under 25 år har motsvarande andel ökat från 12 till 26 procent sedan 1990.

I åldrarna 25-29 år, *då många bildar familj och vill skaffa barn*, är andelen LO-kvinnor som har tidsbegränsad anställning så hög som 24 procent. Trots den minskning som har ägt rum sedan 2003 är det dock på en betydligt högre nivå än 1990 - ökning från 15 till 24 procent sedan början av 1990-talet. Det kan nämnas att förändringen under de senaste två åren skedde mellan 2003 och 2004, då andelen minskade från 29 till 23 procent. Under det allra senaste året har minskningen alltså inte fortsatt.

Bland LO-män i åldersgruppen 25-29 år är andelen med tidsbegränsad anställning 13 procent, vilket som synes nästan är en fördubbling sedan 1990.

Också om man vidgar beskrivningen till att omfatta *samtliga anställda* kvarstår slutsatsen att det har skett en mycket kraftig ökning av andelen tidsbegränsat anställda i de åldrar då människor vanligtvis bildar familj och önskar skaffa barn.

Tablå 11 Har tidsbegränsad anställning. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
Kvinnor						
16-24 år	30	42	54	46	46	42
25-29 år	15	16	28	29	29	24
30-44 år	8	12	16	16	16	15
45-54 år	5	6	8	8	9	9
55-64 år	3	5	6	7	5	5
<i>Alla</i>	<i>11</i>	<i>13</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>16</i>	<i>15</i>
Män						
16-24 år	12	24	24	21	24	26
25-29 år	7	14	15	11	13	13
30-44 år	3	8	10	11	8	9
45-54 år	3	4	5	8	6	7
55-64 år	2	3	6	4	5	7
<i>Alla</i>	<i>5</i>	<i>9</i>	<i>11</i>	<i>10</i>	<i>9</i>	<i>10</i>

Den anställningsform som har *ökat särskilt mycket* bland de unga LO-kvinnorna sedan 1990 är den så kallade *behovsanställningen*. Det har varit en ökning från 3 till 16 procent i åldrarna under 25 år, och från 1 till 12 procent i åldersgruppen 25-29 år. Detta framgår av tablå 12. Slutsatsen är att i båda dessa grupper ligger *hela ökningen* av andelen med tidsbegränsad anställning *på den allra mest osäkra och otrygga anställningsformen*, som behovsanställningen utan tvekan utgör.

Bland LO-män i dessa båda åldersgrupper har det varit en ökning av andelen med behovsanställning från 0 till 4 procent. Det innebär att i åldersgruppen 25-29 år står denna förändring för en mycket stor del av ökningen av andelen med tidsbegränsad anställning.

Tablå 12 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	Vikariat		Prov-anställning		Objekts-/projekt-anställning		Behovs-anställning	
	1990	2005	1990	2005	1990	2005	1990	2005
Kvinnor								
16-24 år	21	18	3	3	1	1	3	16
25-29 år	10	8	2	1	1	1	1	12
30-44 år	6	7	1	1	0	1	0	4
45-54 år	3	4	0	1	0	1	0	2
55-64 år	2	2	0	0	0	0	0	2
<i>Alla</i>	8	6	1	1	0	1	1	5
Män								
16-24 år	4	7	4	7	1	5	0	4
25-29 år	2	2	2	2	1	3	0	4
30-44 år	1	2	1	2	1	2	0	1
45-54 år	1	2	0	1	1	2	0	1
55-64 år	1	1	0	1	0	2	0	2
<i>Alla</i>	2	2	1	2	1	2	0	2

Vi kan också redovisa utvecklingen för olika *fackförbund*. Som framgår av tablå 13 har det under 1990-talet varit en mycket kraftig ökning av de tidsbegränsade anställningarna i många förbund. Det gäller till exempel Hotell och Restaurang (ökning från 12 till 30 procent), Handels (ökning från 7 till 14 procent), Industrifacket och SEKO (båda från 5 till 11 procent) och Byggnads (ökning från 6 till 13 procent).

En ökning av så kallade anställningar vid behov har det varit i främst Hotell och Restaurang (en ökning från 1 till 9 procent sedan 1990), Transport (en ökning från 2 till 7 procent), Handels (en ökning från 0 till 4 procent) och Kommunal (en ökning från 1 till 4 procent).

Tablå 13 Har tidsbegränsad anställning. Procent.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
Industrifacket	5	8	9	9	10	11
Livs	6	7	9	13	9	9
Metall	3	7	7	8	7	8
Pappers	5	5	5	3	5	6
Skogs- och Träfacket	..*	..*	..*	10	9	11
Byggnads	6	18	21	10	10	13
Elektrikerna	2	9	5	4	2	3
Fastighets	7	9	12	19	13	8
Handels	7	11	14	16	14	14
Hotell- och Restaurang	12	20	29	27	25	30
Grafiska	2	5	6	6	7	8
Transport	9	12	12	13	13	12
SEKO	5	6	9	12	11	11
Kommunal	13	15	19	16	16	14
<i>Hela LO</i>	<i>8</i>	<i>11</i>	<i>14</i>	<i>13</i>	<i>12</i>	<i>12</i>

* Uppgift saknas.

Som framhållits är andelen med tidsbegränsade anställningar allra vanligast bland de unga. Men även i denna grupp finns det stora skillnader mellan olika delar av arbetsmarknaden. Våra siffror visar att så mycket som 44 procent av alla kommunalt anställda LO-kvinnor under 30 år har tidsbegränsade anställningar. Bland privatanställda unga kvinnor inom LO är andelen 25 procent. I början av 1990-talet var motsvarande andelar 31 procent respektive 13 procent.

Vi kan, vilket är glädjande, konstatera att bland flera grupper av *utlandsfödda* LO-medlemmar har de tidsbegränsade anställningarna *minskat* (dock från en mycket hög nivå). Till exempel visar det sig att mellan 2000/2001 och 2004/2005 – alltså en period av fyra år - har andelen med tidsbegränsade anställningar minskat från ungefär 50 procent till 35 procent bland LO-kvinnor födda utanför Norden med mindre än tio år i Sverige. Också bland män som är födda utanför Norden med mindre än tio års vistelsetid i Sverige har skett en påtaglig minskning (från drygt 25 procent till en bit under 20 procent).

Sverige i en internationell jämförelse

Det har varit en markant ökning av andelen tidsbegränsade anställningar *också i många andra EU-länder*. Detta framgår av rapporten "Employment in Europe 2004" från Europakommissionen. Sedan början av 1990-talet har, om man ser till EU 15, andelen tidsbegränsade jobb ökat från ungefär 11 till nästan 13 procent (närmare bestämt från 11,1 till 12,8 procent under tidsperioden 1992-2003).

Om man också inkluderar de tio nya länder som blev medlemmar i EU år 2004, och alltså ser på hela EU 25, är andelen med tidsbegränsade anställningar betydligt högre än de knappt 13 procent som ovan angivits. Då ökar andelen till ungefär 17 procent.

De länder inom EU 15 som ligger *högst* är Spanien på nästan 31 procent och Portugal på ungefär 21 procent. Sverige ligger strax över genomsnittet för EU 15, och det gör också länder som Finland och Nederländerna. I jämförelse med i början av 1990-talet har enligt rapporten andelen tidsbegränsade jobb ökat markant i Portugal, Nederländerna, Sverige, Belgien och Italien.

Det är viktigt att tänka på att det finns stora skillnader mellan olika länder vad gäller anställningsskydd. Inom EU15 är det tre länder som skiljer sig markant från övriga. Enligt lag har Storbritannien, Irland och Danmark ett nästan obefintligt anställningsskydd, om man ser till arbetsgivarens rättsliga möjligheter att säga upp sina anställda. I dessa länders lagstiftning saknar således begreppet tidsbegränsad anställning reell innebörd och det görs ingen säker distinktion mellan tillsvidare- och tidsbegränsade anställningar. Detta beskrivs närmare i en intressant artikel av Donald Storrie "Reglering och tillväxt av tillfälliga anställningar i EU" i tidskriften Arbetsmarknad & Arbetsliv, nummer 3-4 hösten/vintern 2003. Begreppet tidsbegränsad anställning har enligt författaren likväl en betydelse i praktiken, eftersom det kan finnas reglering i kollektivavtal. Vidare kan arbetsgivare och den anställda komma överens om att anställningen gäller för begränsad tid.

Förutom den viktiga skillnaden i olika länders lagstiftning bör göras det påpekandet att i praktiskt alla internationella jämförelser av det här slaget finns problem vad gäller språkbruk, definitioner och avgränsningar av den grupp som siffrorna är beräknade på. Sammantaget manar detta till *stor försiktighet* vad gäller slutsatser om jämförelser av andelen tidsbegränsat anställda i olika länder.

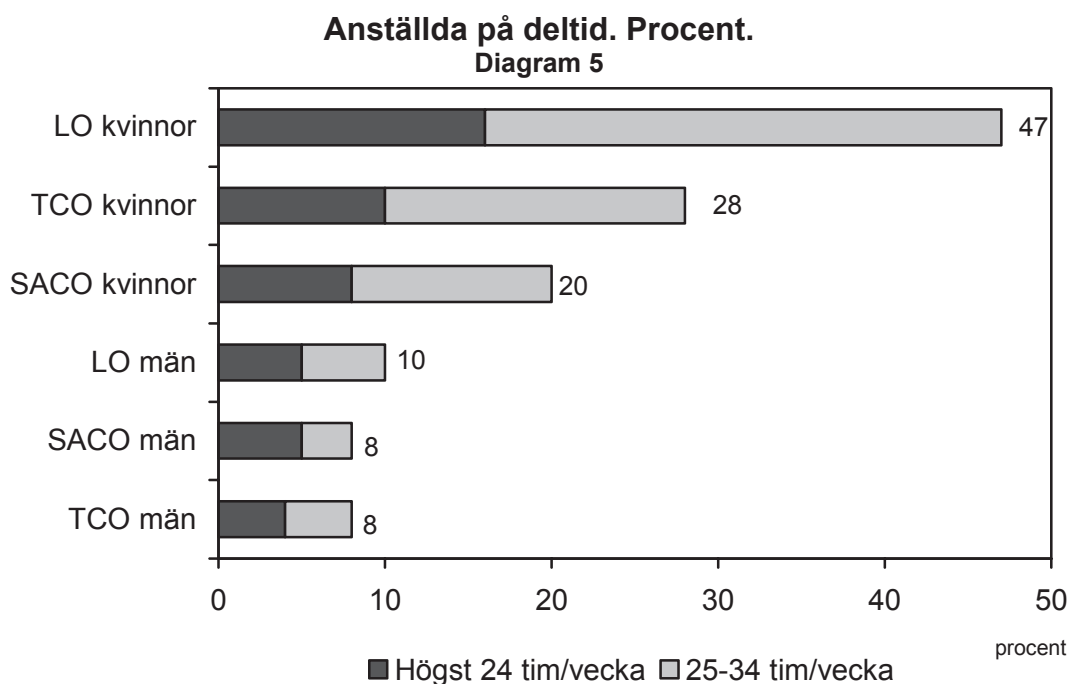
ARBETSTIDENS LÄNGD

Fortfarande stora skillnader mellan kvinnors och mäns arbetstider

Det arbetstidsbegrepp som vi utgår ifrån är *vanligen arbetad tid* som av SCB används för att ange "överenskommen arbetstid per vecka". Resultaten visar att första kvartalet 2005 *arbetar 47 procent av LOs kvinnor deltid* - därav har 16 procent en vanligen arbetad tid understigande 25 timmar, medan återstående 31 procent har en arbetstid mellan 25 och 34 timmar. Bland männen inom LO arbetar 10 procent deltid.

Vi belyser detta i diagram 5, där också jämförelse görs med TCO och SACO.

Som framgår av diagrammet är andelen deltidsarbetande klart högre bland kvinnor inom LO än bland kvinnor inom TCO och SACO. Andelen deltidsarbetande män är genomgående låg.

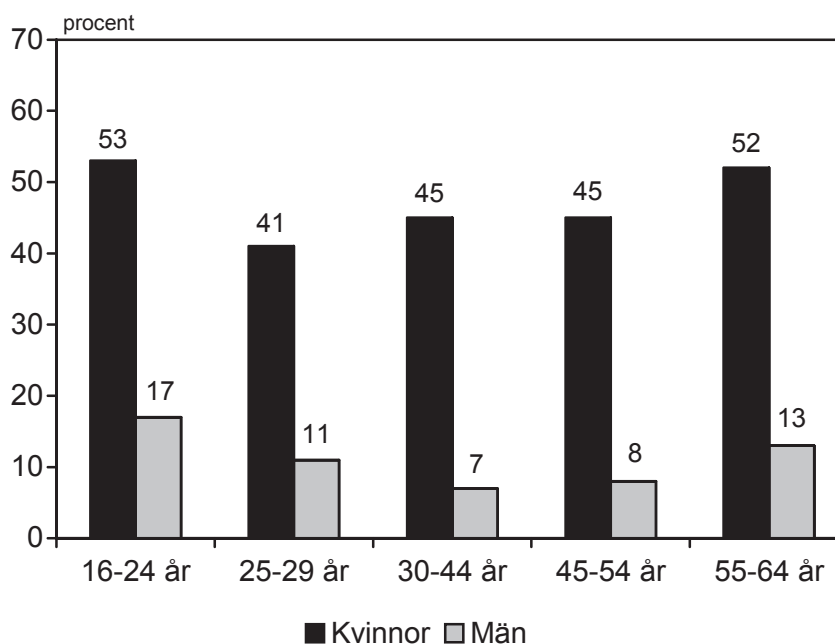
På vilket sätt *kvinnornas* arbetstider är fördelade första kvartalet 2005 sammanfattas i tablå 14.

Tablå 14 Vanligen arbetad tid för *kvinnor* inom LO, TCO och SACO. Procent och genomsnitt.

	LO	TCO	SACO
1-19 timmar	6	4	4
20-24 timmar	10	6	4
25-29 timmar	10	3	1
30-34 timmar	21	15	11
35 timmar eller mer	53	72	80
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Genomsnitt</i>	<i>32,8 tim</i>	<i>36,1 tim</i>	<i>37,6 tim</i>

Hur vanligt deltidsarbete är bland LO-medlemmar i olika *åldersgrupper* beskrivs i diagram 6. Vi kan där bland annat se att så mycket som drygt hälften av de yngsta LO-kvinnorna i åldrarna under 25 år arbetar deltid.

Anställda på deltid. LO-medlemmar. Procent.
Diagram 6

Så här är de *genomsnittliga arbetstiderna* för kvinnliga och manliga LO-medlemmar i olika åldersgrupper första kvartalet 2005 (tablå 15).

Tablå 15 Vanligen arbetad tid för LO-medlemmar. Genomsnittligt antal timmar per vecka för kvinnor och män i olika åldersgrupper.

	Kvinnor	Män	Skillnad
16-24 år	30,5	36,7	6,2
25-29 år	33,1	38,0	4,9
30-44 år	33,2	38,5	5,3
45-54 år	33,3	38,4	5,1
55-64 år	32,0	37,5	5,5
<i>Alla</i>	32,8	38,0	5,2

Den genomsnittliga arbetstiden är alltså ungefär 5 timmar längre för LOs män än för LOs kvinnor. En stor skillnad mellan könen finns i alla åldersgrupper.

Arbetstider, facklig tillhörighet och barn

Vi ska också se på sambanden mellan arbetstiderna och familjesituation. I tablå 16 framgår att *kvinnorna anpassar sina arbetstider till barnen*. Andelen deltidsarbetande är bland samboende LO-kvinnor 25-44 år utan barn ungefär 30 procent men ökar till ungefär 50 procent bland samboende med små barn

Man kan också se att den genomsnittliga arbetstiden är *kortare för kvinnor med små barn* än för samboende utan barn i åldrarna 25-44 år (denna skillnad är ungefär 1½ timme bland LOs kvinnor och drygt 2 timmar bland TCOs kvinnor). Med enbart större barn ökar kvinnornas arbetstid något (en ökning med ungefär en halv timme bland LOs kvinnor och med drygt en timme bland TCOs kvinnor).

Tablå 16 Arbetstid för kvinnor inom LO, TCO och SACO.

	Andelen deltidsarbetande Procent			Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid) Timmar per vecka		
	LO	TCO	SACO	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år	53	..*	..*	30,3	..*	..*
Ensamstående 25-44 år utan barn	31	14	9	34,1	37,3	38,2
Samboende 25-44 år utan barn	29	16	8	34,1	37,3	39,0
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	51	39	31	32,5	35,0	36,2
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	48	31	23	33,1	36,2	38,1
Ensamstående med barn	44	17	..	33,0	37,1	..
Samboende 45-64 år utan barn	52	29	17	32,2	36,0	38,8
Ensamstående 45-64 år utan barn	35	20	12	34,4	37,0	38,9
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	47	28	20	32,8	36,1	37,6

* Antalet i urvalet alltför litet.

Men det finns också ganska *markanta skillnader mellan kvinnliga arbetare och tjänstemän*. Oavsett familjesituation är den genomsnittliga arbetstiden längst bland

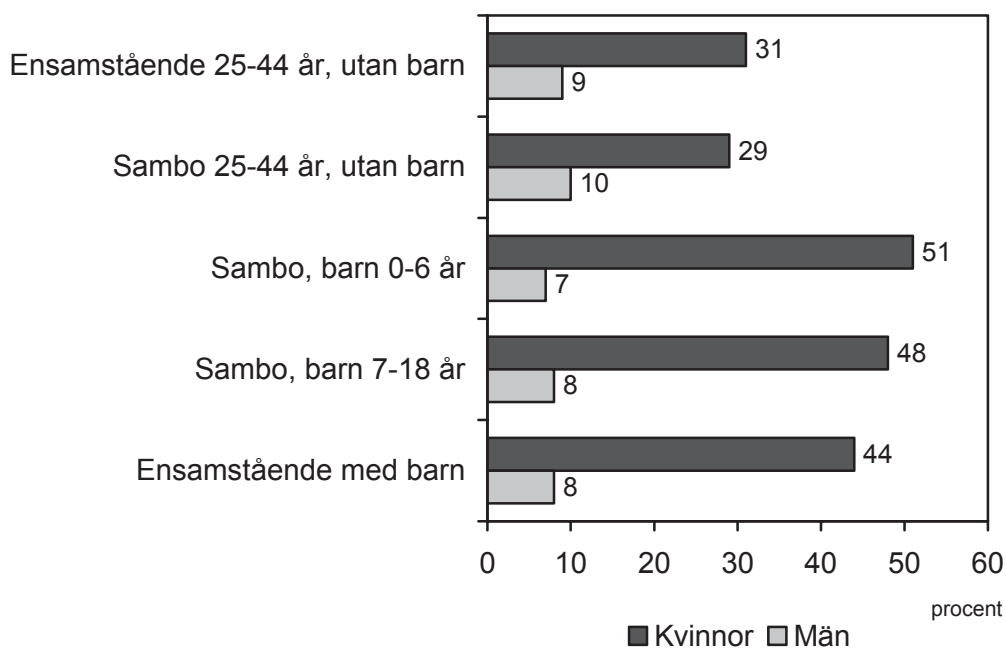
SACOs kvinnor och kortast bland LOs kvinnor. Många kvinnor inom LO vill ha längre arbetstider än vad de faktiskt har. Vi återkommer till denna fråga längre fram i rapporten.

I tabell B3 i bilagan redovisas motsvarande siffror för männen. Det framgår att arbetstidsmönstret över livscykeln ser väsentligt annorlunda än för kvinnorna. Arbetstiderna är inte kortare för män med små barn än för män utan barn utan skillnaden är snarast den motsatta.

Olikheten mellan könen illustreras ytterligare i diagram 7. Medan drygt hälften av småbarnsmammorna inom LO och en nästan lika hög andel mammor till enbart större barn arbetar deltid är motsvarande andelar för männen endast 7- 8 procent.

Skillnaden i genomsnittlig veckoarbetstid mellan kvinnor och män är ungefär 6 timmar för småbarnsföräldrarna och ungefär 5½ timme för föräldrar till enbart äldre barn.

Andelen deltidsarbetade bland kvinnor och män inom LO med olika familjesituation. Procent.
Diagram 7

Arbetstider och födelseland

Vi ska avsluta beskrivningen av nuläget med att säga något om arbetstiderna för LO-medlemmar med olika födelseland. Det visar sig att skillnaderna mellan de olika grupperna är förhållandevis små, och det är åtminstone bland kvinnorna svårt att se något tydligt mönster (tabell B4 i bilagan).

Ökade skillnader i arbetstider mellan kvinnliga arbetare och tjänstemän

Vilka *förändringar* har då skett vad gäller arbetstiderna? Som framgår av tablå 17 är den genomsnittliga arbetstiden för *hela gruppen LO-kvinnor* i stort sett densamma 2005 som 1990. Det innebär en mycket klar skillnad i förhållande till de kvinnliga tjänstemännen. Bland TCO-kvinnorna har den genomsnittliga arbetstiden sedan 1990 *ökat* med nästan 1½ timme (från 34,7 till 36,1 timmar) och ännu något mer bland SACO-kvinnorna (från 35,9 till 37,6 timmar).

För kvinnornas del har utvecklingen sedan 1990 alltså inneburit *ökade skillnader i arbetstider*. De med de längsta arbetstiderna (och även högre lönerna) har ökat sina arbetstider, medan detta däremot inte har skett bland LOs kvinnor. Det har också *bidragit till att öka inkomstskillnaderna* bland kvinnorna.

Men tablåen visar att *sedan 1994* har den genomsnittliga veckoarbetstiden för LOs kvinnor *ökat* med nästan en timme. Under perioden 1990-94, då arbetsmarknaden dramatiskt försämrades, *minskade* däremot LO-kvinnors genomsnittliga arbetstid med ungefär lika mycket.

Hur har då förändringarna varit för *männen*? Det framgår att jämfört med 1990 har det varit en minskning av den genomsnittliga arbetstiden för männen inom LO med nästan en timme. För männen i TCO har arbetstiden inte förändrats mycket i jämförelse med 1990 och för männen i SACO har det varit en minskning med knappt en halv timme.

Tablå 17 Förändring av arbetstiden bland kvinnliga och manliga arbetare och tjänstemän (vanligen arbetad tid). Genomsnittligt antal timmar per vecka.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005	Förändring hela perioden (timmar)
LO							
Kvinnor	32,7	31,9	32,3	32,8	32,9	32,8	+ 0,1
Män	38,9	38,1	38,3	38,3	38,3	38,0	- 0,9
TCO							
Kvinnor	34,7	35,0	35,7	36,4	36,4	36,1	+ 1,4
Män	39,0	38,8	39,3	39,2	38,9	38,8	- 0,2
SACO							
Kvinnor	35,9	36,1	37,5	37,8	38,0	37,6	+ 1,7
Män	39,7	39,5	40,1	39,8	39,6	39,2	- 0,5
SAMTLIGA							
Kvinnor	32,9	32,9	33,5	33,9	33,9	33,7	+ 0,8
Män	38,5	38,1	38,4	38,1	38,0	37,8	- 0,7

De genomsnittliga arbetstiderna påverkas starkt av förekomsten av *deltidsarbete*. Med deltid menas, som tidigare har angetts, att man har *en vanligen arbetad tid på mindre än 35 timmar i veckan*. Hur *andelen deltidssarbetande* bland kvinnor och män inom LO, TCO och SACO har förändrats redovisas i tabell B5 i tabellbilagan. Det som är särskilt påtagligt är att deltidssarbetet har minskat påtagligt bland TCOs och SACOs kvinnor (bland TCOs kvinnor från 36 till 28 procent sedan 1990 och bland SACOs kvinnor från 29 till 20 procent). Bland kvinnorna inom LO är minskningen betydligt mindre (från 50 till 47 procent).

Vilka förändringar har då skett för olika *åldersgrupper*? Tablå 18 visar att den genomsnittliga arbetstiden per vecka, om man jämför med 1990, minskat mycket påtagligt bland unga LO-medlemmar, och det gäller alldeles särskilt bland *kvinnorna*. För kvinnorna under 25 år är minskningen ungefär drygt 4 ½ timme per vecka. Bland kvinnor i åldersgruppen 25-29 år är den genomsnittliga arbetstiden densamma 2005 som 1990, och i andra åldersgrupper har skett en ökning. Vi kan notera att arbetstiderna för LO-kvinnor i den äldsta åldersgruppen har ökat allra mest (med 2 timmar). Också bland *männen* finns ett likartat mönster mellan åldersgrupperna om än inte lika tydligt som bland kvinnorna. Bland män under 25 år har det varit en minskning med 2 ½ timme, medan det varit en viss ökning i äldsta åldersgruppen.

**Tablå 18 Förändring av arbetstiden bland LO-medlemmar (vanligen arbetad tid).
Genomsnittligt antal timmar per vecka för kvinnor och män i olika åldersgrupper.**

	1990	1994	1998	2001	2003	2005	Förändring hela perioden (timmar)
Kvinnor							
16-24 år	35,1	31,4	30,6	32,1	30,6	30,5	- 4,6
25-29 år	33,2	32,5	32,3	32,1	32,7	33,1	- 0,1
30-44 år	32,6	32,1	32,6	33,2	33,3	33,2	+ 0,6
45-54 år	32,5	32,7	33,0	33,6	33,8	33,3	+ 0,8
55-64 år	30,0	29,8	31,3	31,6	32,3	32,0	+ 2,0
<i>Alla</i>	<i>32,7</i>	<i>31,9</i>	<i>32,3</i>	<i>32,8</i>	<i>32,9</i>	<i>32,8</i>	<i>+ 0,1</i>
Män							
16-24 år	39,2	37,4	38,2	38,0	37,7	36,7	- 2,5
25-29 år	39,3	38,7	38,3	38,4	38,0	38,0	- 1,3
30-44 år	39,0	38,6	38,6	38,4	38,6	38,5	- 0,5
45-54 år	39,3	38,8	38,6	38,5	38,5	38,4	- 0,9
55-64 år	37,1	35,5	37,3	37,6	37,6	37,5	+ 0,4
<i>Alla</i>	<i>38,9</i>	<i>38,1</i>	<i>38,3</i>	<i>38,3</i>	<i>38,3</i>	<i>38,0</i>	<i>- 0,9</i>

Av tabell B6 i bilagan framgår att andelen deltidsarbetande inom LO bland *unga kvinnor* under 25 år har *ökat starkt* sedan 1990 (från 31 till 53 procent). Men i jämförelse med 1998 har andelen inte ökat utan andelen är densamma som då. Bland kvinnor i övriga åldersgrupper har det varit en minskning av andelen deltidsarbetande, och i den äldsta åldersgruppen har denna minskning varit mycket påtaglig. Också bland *unga män* under 25 år inom LO har deltidsarbetet ökat mycket kraftigt - dock från en mycket lägre nivå än för kvinnorna (från 5 till 17 procent). Även i åldersgruppen 25-29 har andelen deltidsarbetande ökat markant. Sett till hela gruppen män inom LO har andelen deltidsarbetande ökat från 6 till 10 procent sedan 1990.

Av intresse är att också se hur arbetstiderna har förändrats för anställda *med barn*, och här kan göras jämförelser tillbaka till 2000. Den indelning efter familjesituation som tidigare har beskrivits infördes nämligen i arbetskraftsundersökningarna i samband med den studie som LO gjorde 2000. I tabell B7 i bilagan sammanfattas resultaten för kvinnliga och manliga arbetare och tjänstemän med barn. Resultaten *pekar på* att det under denna period av fem år har skett en *viss utjämning mellan mammors och pappors arbetstider*.

Intressant är också att se på arbete och arbetstider *utifrån ett bredare livsperspektiv*. Som framgick av diagram 6 är andelen deltidsarbetande mycket hög bland LO-kvinnor i åldrarna 55-64 år. 52 procent av denna grupp arbetar deltid. Detta är räknat på de kvinnor som är kvar i arbete. Ytterligare analyser som vi gjort visar att av alla kvinnliga arbetare i den här åldersgruppen har 35 procent redan lämnat arbetsmarknaden genom förtidspensionering. Av de 65 procent som är kvar i arbete är det alltså 52 procent som jobbar deltid, medan 48 procent har heltidsarbete. Slutsatsen av detta resonemang är att *av alla kvinnor med arbetaryrke i åldrarna 55-64 år* är det endast drygt 30 procent som arbetar heltid. För män med tjänstemannaryrke, som är den andra ytterligheten, är motsvarande siffra drygt 85 procent.

Skillnader mellan förbunden

Vi gör också en indelning efter fackförbund (dock kan inte alla förbund redovisas). Vi får då följande utveckling (se tablå 19 och mera utförligt i tabellerna B8 och B9 i bilagan). Det är liksom tidigare siffrorna för *första kvartalen* som anges.

Tablå 19 Förändring av arbetstiden i olika förbund.

	Andelen deltid- arbetande.		Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid)		Förändring
	Procent		Timmar per vecka		
	1990	2005	1990	2005	
Industrifacket	20	17	36,9	36,9	0
Livs	17	12	37,5	37,5	0
Metall	12	10	38,2	38,0	- 0,2
Pappers	11	14	36,6	36,2	- 0,4
Skogs- o Träfacket	..*	10	..*	38,0	..*
Byggnads	2	5	39,6	39,2	- 0,4
Elektrikerna	1	2	39,8	39,6	- 0,2
Fastighets	36	31	34,0	34,5	+ 0,5
Handels	45	38	33,1	33,8	+ 0,7
Hotell o Restaurang	27	34	36,0	34,1	- 1,9
Grafiska	14	13	37,5	37,1	- 0,4
Transport	10	13	38,2	37,7	- 0,5
SEKO	17	12	37,1	37,6	+ 0,5
Kommunal	47	46	33,2	33,0	- 0,2
<i>Hela LO</i>	27	27	36,0	35,6	- 0,4

* Uppgift saknas.

Till exempel framgår av tablå 19 att andelen deltidarbetande har ökat i Hotell- och Restaurang. Detta har också medfört att den genomsnittliga arbetstiden har minskat förhållandevis mycket i detta förbund. I ett förbund som Handels har istället deltidarbetet minskat och vi kan också se att den genomsnittliga arbetstiden i förbundet har ökat en del.

ARBETSTIDENS FÖRLÄGGNING

Hur *arbetstiderna är förlagda* finns inga uppgifter om i SCBs arbetskraftsundersökningar som annars är underlaget för den här rapporten. Men vi kan här istället använda information som inhämtas i SCBs undersökningar av levnadsförhållandena. Även dessa undersökningar bygger på intervjuer med ett slumpmässigt urval av befolkningen. Uppgifterna erhålls genom besöksintervjuer av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Den fråga som ställts har formulerats på följande sätt:

”Vilken är din huvudsakliga arbetstid eller skiftform?”

Svarsalternativen, vilka framgick av svarskort som överlämnades till den intervjuade, var följande:

- Dagtid
- Kvällstid
- Nattid
- Skiftarbete med nattarbete
- Skiftarbete utan nattarbete
- Oregelbunden förläggning över dygnet och veckan enligt särskilt arbetsschema eller turordning (turlistetid)
- Annan arbetstidsförläggning

Frågan har försetts med anvisningar till intervjuarna, där de olika formerna av obekväma och oregelbundna arbetstider definieras.

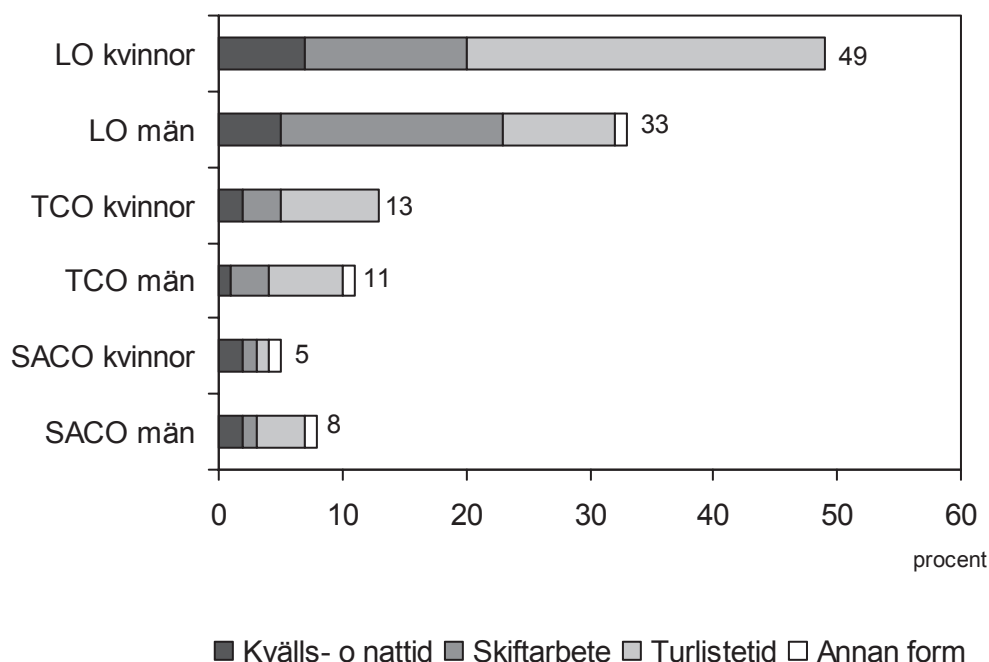
Det hade varit av intresse att bland de dagtidsarbetande kunna urskilja de som arbetar på lördagar eller söndagar. Detta är dock inte möjligt utifrån den fråga som har ställts. Vi vet dock genom andra undersökningar att det är en hel del anställda som arbetar dagtid under helgerna utan att arbetet för den skulle är att betrakta som skiftarbete eller turlistetid. Till exempel gäller det inom handeln. Det här innebär också att man får en viss underskattning av andelen som arbetar på obekväma eller oregelbundna tider.

De mest aktuella siffrorna är de som gäller för *år 2004*. Av diagram 8 (och mera utförligt i tabell B10 i bilagan) framgår att skillnaderna är mycket stora. Att ha obekväma eller oregelbundna arbetstider är till exempel nästan *tio gånger vanligare* bland LOs kvinnor än bland SACOs kvinnor.

Men också bland männen är det stora olikheter mellan de olika grupperna – obekväma eller oregelbundna arbetstider är drygt *fyra gånger vanligare* inom LO än inom SACO.

Har obekväm eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Procent.

Diagram 8

Mera i detalj redovisas resultaten i tablå 20. Här framgår att nästan 30 procent av LOs kvinnor arbetar så kallad turlistetid. Bland männen inom LO är skiftarbete mycket vanligt, nästan 20 procent har detta.

Tablå 20 Har obekväm eller oregelbunden arbetstidsförläggning. År 2004. Procent.

	Kvälls- tid	Nattid	Skift med nattarb	Skift utan nattarb	Turliste- tid	Annan form	Summa
LO							
Kvinnor	2	5	3	10	29	0	49
Män	2	3	8	10	9	1	33
Båda könen	2	4	6	10	18	0	40
TCO							
Kvinnor	1	1	2	1	8	0	13
Män	0	1	2	1	6	1	11
Båda könen	1	1	2	1	7	0	12
SACO							
Kvinnor	2	1	0	0	1	1	5
Män	2	0	1	0	4	1	8
Båda könen	2	0	1	0	3	1	7
<i>Samtliga anställda</i>	2	2	3	5	12	1	25

Av stort intresse är också att studera hur arbetstidernas förläggning ser ut för kvinnor och män *med olika familjesituation*. För att få tillräckligt stor säkerhet har här lagts samman intervjuerna för åren 2003 och 2004. Av tabell B10 i bilagan framgår bland annat att så mycket som drygt 50 procent av gifta/samboende

småbarnsmammor inom LO arbetar på obekväm eller oregelbunden arbetstid. Motsvarande andelar för TCO är ungefär 15 procent och för SACO ännu mycket lägre. Det är alltså fråga om mycket stora skillnader.

Det finns skäl att återigen påminna om att i de angivna procentandelarna ingår inte dagtidsarbetande med lördags- och /eller söndagsarbete (om det är så att arbetstidsförläggningen inte hänförs till någon av de andra formerna av obekväm eller oregelbunden arbetstid).

Också när det gäller småbarnspappornas arbetstider finns det stora skillnader mellan arbetare och tjänstemän. Nästan 30 procent av småbarnspappor inom LO arbetar på obekväma eller oregelbundna arbetstider (tabell B11 i bilagan), vilket kan jämföras med ungefär 15 procent inom TCO och ännu lägre inom SACO.

Men också bland kvinnor och män med lite större barn är det stora skillnader i arbetstidsförläggning. Till exempel framgår att nästan hälften av gifta/samboende LO-kvinnor med lite äldre barn (yngsta barnet mellan 7 och 18 år) har obekväm eller oregelbunden arbetstid mot knappt 15 procent av TCOs kvinnor i samma familjesituation och ännu lägre bland SACOs kvinnor. Bland männen är motsvarande andelar ungefär 35 procent för LO, ungefär 10 procent för TCO och ännu något lägre för SACO.

I tabell B10 i bilagan kan man också utläsa att mer än hälften av ensamstående LO-kvinnor med barn (53 procent) arbetar på obekväm eller oregelbunden arbetstid.

De arbetstider som föräldrar har påverkar självfallet också *barnens situation*. Hur arbetstiderna är förlagda kan till exempel påverka *möjligheterna att ordna barnomsorgen på ett bra sätt*. Rent allmänt kan sägas att barnomsorgen på många håll är dåligt anpassad till behoven hos de grupper som arbetar på andra tider än dagtid, vilket skapar problem för många att utnyttja den barnomsorg som erbjuds. Eftersom obekväma och oregelbundna arbetstider är så mycket vanligare bland LOs medlemmar än bland övriga grupper drabbar detta problem särskilt arbetarhushållen.

Men sambanden mellan arbetstider och barnomsorg *går också i andra riktningen*. *Brist på platser i barnomsorgen eller höga daghemsavgifter kan framtvunga en ökning av arbetet på obekväma eller oregelbundna arbetstider* i småbarnsfamiljerna. Även detta drabbar i första hand arbetarhushållen. Detta kan till exempel ske på det sättet att föräldrarna arbetar "motskift" för att klara barnomsorgen på egen hand eller att kvinnan i familjen börjar sitt arbete när mannen kommit hem. Som redovisats i tabell B11 i bilagan har 7 procent av småbarnsmammorna inom LO sin arbetstid förlagd till kvälls- eller nattid, 12 procent arbetar skift, medan 33 procent har så kallad turlistetid.

Vilka *förändringar* har då skett? Vi börjar med att se på den tidsperiod som är huvudperspektivet i den här rapporten, det vill säga från 1990-talets början fram till idag. Andelen som arbetar på obekväma eller oregelbundna arbetstider har *ökant markant* bland LOs medlemmar under denna period. Det har däremot knappt skett

någon ökning alls bland TCOs medlemmar och SACOs kvinnor, men en viss ökning från en låg nivå bland SACOs män.

Som framgår av tablå 21 har andelen med obekväma eller oregelbundna arbetstider ökat från 32 till 49 procent bland LOs kvinnor sedan 1990-talets början och från 23 till 33 procent bland LOs män. Det visar sig att bland kvinnorna är det särskilt den så kallade turlistetiden som har blivit vanligare (från 17 till 29 procent), medan ökningen bland männen främst ligger på skiftarbete (från 13 till 18 procent) och turlistetid (från 5 till 9 procent).

Tablå 21 Har obekväma eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Procent.

	1980/81	1990/91	1994/95	2000/2001	2004
LO					
Kvinnor	25	32	39	45	49
Män	23	23	29	33	33
<i>Båda könen</i>	23	28	34	38	40
TCO					
Kvinnor	11	12	14	13	13
Män	9	10	14	12	11
<i>Båda könen</i>	10	11	14	12	12
SACO					
Kvinnor	8	4	5	5	5
Män	7	5	5	7	8
<i>Båda könen</i>	8	5	5	6	7

Om vi ser till medlemmarna i LOs industriförbund så har andelen med obekväma eller oregelbundna arbetstider ökat från 26 till 43 procent sedan början av 1990-talet, i LOs privata serviceförbund från 24 till 33 procent och i Kommunal från 39 till 54 procent. I industriförbunden är det skiftarbetet som har ökat (ökning från 20 till 32 procent under de drygt tretton åren) och i Kommunal är det turlistetiden som har blivit vanligare (ökning från 25 till 36 procent). I de privata serviceförbunden inom LO är det både turlistetiden och andra former av obekväma och oregelbundna arbetstider som har ökat.

Vi kan också med hjälp av de undersökningar som är underlaget för det här avsnittet (SCBs undersökningar av levnadsförhållandena) gå *längre tillbaka i tiden*. Det visar sig, som framgår av tablå 21, att under 1980-talet (mellan 1980/81 och 1990/91) ökade andelen LO-kvinnor som arbetade på obekväma eller oregelbunden arbetstid från 25 till 32 procent, medan andelen LO-män som hade sådana arbetstider var oförändrad, 23 procent. *Sammanlagt har under hela perioden av knappt 25 år mellan 1980/81 och 2004 andelen LO-kvinnor som arbetar på obekväma eller oregelbunden praktiskt taget fördubblats* - från 25 till 49 procent. Bland männen inom LO har det varit en ökning från 23 till 33 procent. Vad gäller de olika grupperna av tjänstemän har förändringarna varit förhållandevis små.

AV ARBETSMARKNADSSKÄL KORTARE ARBETSTIDER ÄN MÄN SJÄLV ÖNSKAR

Problemet är allra störst bland LOs kvinnor

Det framgår av lönestatistiken att *även med heltidsarbete är många LO-medlemmars löner mycket låga*, och alldeles särskilt gäller detta kvinnorna. Till exempel visar LO-rapporten "Lönetrappan 2002" att så mycket som ungefär 70 procent av kvinnliga arbetare år 2002 hade en heltidslön under 18 000 kronor. 35 procent hade under 16 000 kronor per månad och 7 procent en heltidslön under 14 000 kronor.

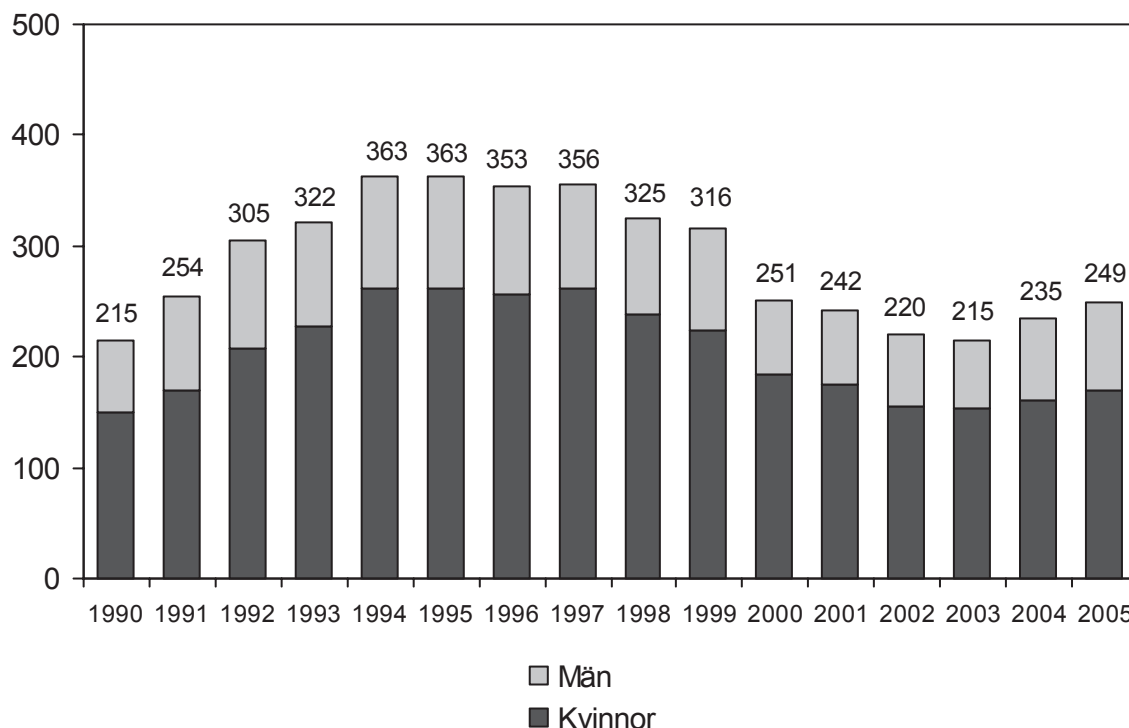
Många deltidsarbetande har valt deltidsarbete och trivs med detta. Men ett *stort problem* är fortfarande att många människor tvingas arbeta kortare tid än de själva önskar. De får därigenom också *lägre inkomster än de annars skulle ha haft*.

Med hjälp av SCBs arbetskraftsundersökningar kan vi noga följa förändringarna av antalet personer som *av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra*. Så här har utvecklingen varit sedan 1990 (diagram 9). Vi redovisar siffrorna för första kvartalet. Som framgår är antalet med ofrivilligt korta arbetstider högre 2005 än 1990, men det har varit mycket stora förändringar under de femton åren. En kraftig ökning skedde under perioden 1990-94. Mellan 1994 och 1997 var förändringarna små. Därefter fram till 2003 minskade antalet med ofrivilligt korta arbetstider mycket markant (från ungefär 355 000 första kvartalet 1997 till 215 000 första kvartalet 2003). Under de senaste två åren har det däremot återigen varit en tydlig ökning (från 215 000 till ungefär 250 000 mellan första kvartalet 2003 och första kvartalet 2005).

Av de ungefär 250 000 anställda med ofrivilligt korta arbetstider första kvartalet 2005 är 170 000 kvinnor och ungefär 80 000 män. Det kan nämnas att det totala antalet deltidsanställda kvinnor är 715 000 och antalet deltidsanställda män 225 000. Det är *alltså en betydande del av de deltidsarbetande som skulle vilja öka sina arbetstider*.

**Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.
Första kvartalet respektive år. 1000-tal.**

Diagram 9

Antalet kvinnor i gruppen ökade från 150 000 år 1990 till ungefär 260 000 år 1994. Mellan 1994 och 1997 var antalet ungefär oförändrat och mellan 1997 och 2003 var det en kraftig minskning (från ungefär 260 000 första kvartalet 1997 till 155 000 första kvartalet 2003). Därefter har det åter skett en ökning (från 155 000 till 170 000 mellan 2003 och 2005).

Antalet män som arbetar kortare tid än de själva önskar ökade från ungefär 65 000 till 100 000 mellan 1990 till 1994. Sedan låg antalet i stort sett oförändrat under några år, men mellan 1997 och 2003 minskade antalet män i den här gruppen till 60 000. Under de senaste två åren har det varit en ökning från 60 000 till ungefär 80 000.

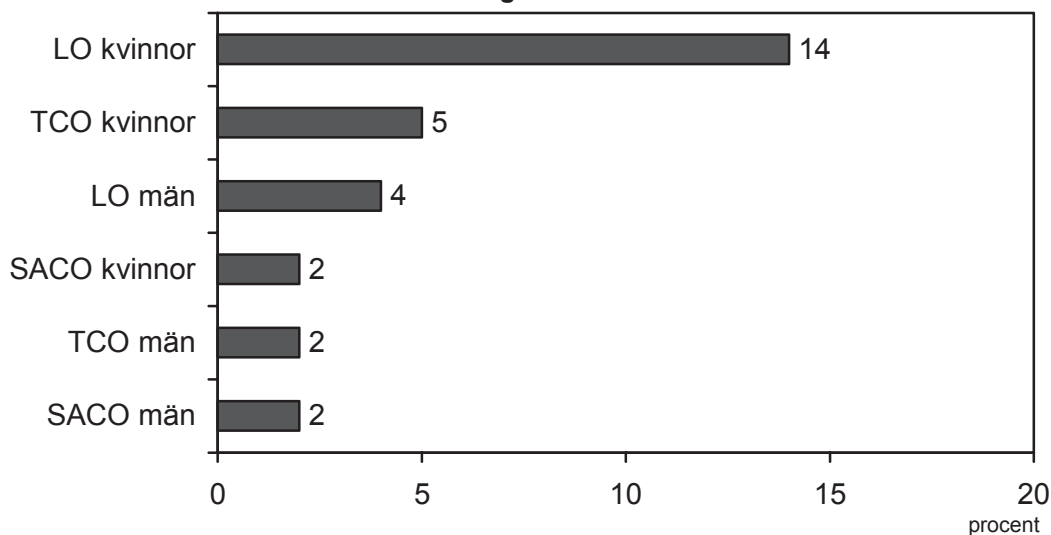
De 249 000 som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra kan jämföras med antalet arbetslösa som första kvartalet 2005 uppgick till 245 000 (5,6 procent av arbetskraften).

De omfattande bearbetningar som gjorts av arbetskraftsundersökningarna första kvartalet 2005 visar att av *LOs samtliga kvinnor* är det 14 procent som av arbetsmarknadsskäl arbetar kortare arbetstid än de själva önskar (till exempel deltid trots att de vill ha heltid). Av de *deltidsarbetande* LO-kvinnorna är det 30 procent som tvingas jobba kortare tid än de själva vill.

Som vi kan se i diagram 10 är skillnaderna mellan olika grupper på arbetsmarknaden mycket stora. Andelen som arbetar kortare tid än de önskar är högst bland LOs kvinnor och lägst bland SACOs medlemmar och TCOs män.

Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.

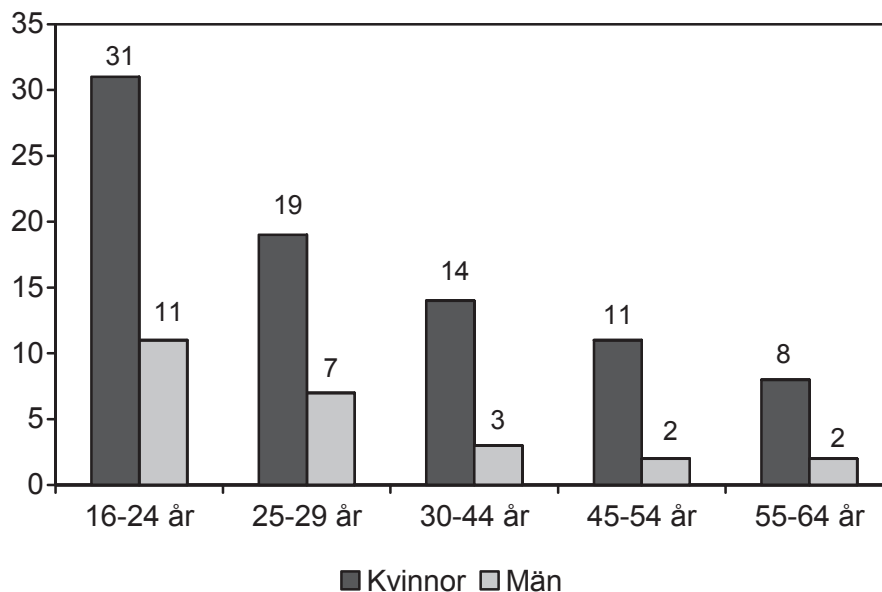
Diagram 10

Undersysselsättning av det här slaget finns - som framgår av diagram 11 - i alla åldersgrupper men är allra *störst* bland de *unga LO-kvinnorna*. Ungefär tre av tio LO-kvinnor under 25 år vill ha längre arbetstid än vad de har idag men hindras att göra detta av arbetsmarknadsskäl. Av de *deltidsarbetande* unga LO-kvinnorna under 25 år är det nästan sex av tio som önskar längre arbetstid. Bland LO-kvinnor i åldersgruppen 25-29 år vill nästan 20 procent ha längre arbetstid, och det innebär ungefär 45 procent av de deltidsarbetande kvinnorna i denna grupp.

**Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.
Enbart LO-medlemmar. Procent.**

Diagram 11

Andelen medlemmar som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra är *högst* i följande LO-förbund:

Procent av alla medlemmar i förbundet

Hotell- och Restaurang	17 procent
Handels	14 procent
Fastighets	13 procent
Kommunal	13 procent
Transport	9 procent

Räknat i procent av de deltidsarbetande blir siffrorna väsentligt mycket högre (till exempel drygt 35 procent för Handels och nästan 30 procent för Kommunal).

Ofrivilligt korta arbetstider påverkar familjeekonomin

Vi ska även göra en uppdelning efter familjesituation. Tablå 22 visar att problemet med ofrivilligt korta arbetstider i *alla familjetyper* är långt mycket *större* bland LOs *kvinnor* än bland kvinnliga tjänstemän. Det gäller både samboende och ensamstående och såväl hushåll med barn som hushåll utan barn. Att tvingas arbeta kortare tid än man själv önskar, innebär att inkomsterna därmed blir lägre än vad de annars skulle ha varit och det får återverkningar på hela familjeekonomin. Även barnens situationen påverkas självfallet.

Tablå 22 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Kvinnor inom LO, TCO och SACO. Procent.

	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år utan barn	33	..*	..*
Ensamstående 25-44 år utan barn	15	4	2
Samboende 25-44 år utan barn	15	7	3
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	14	4	3
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	12	5	2
Ensamstående med barn	20	5	..*
Samboende 45-64 år utan barn	10	5	1
Ensamstående 45-64 år utan barn	8	3	1
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	<i>14</i>	<i>5</i>	<i>2</i>

* Antalet i urvalet är alltför litet.

I tabell B12 i bilagan redovisas motsvarande siffror för männen. Andelen som av arbetsmarknadsskäl arbetar kortare än man själv önskar är genomgående mycket lägre än bland kvinnorna.

Födelseland har betydelse

En indelning av LO-medlemmarna efter födelseland görs i tabell B13 i bilagan. Bland både kvinnor och män är problemet med ofrivilligt korta arbetstider störst bland födda utanför Norden med kort tid i Sverige.

Ofrivilligt korta arbetstider bidrar till ökade inkomstskillnader

Vilka förändringar som har skett speglar vi i tablå 23. Vi jämför första kvartalet respektive år. Det framgår att den ökning av ofrivilligt korta arbetstider som skett sedan 1990 är *koncentrerad till kvinnorna inom LO*. Eftersom just dessa är de som har de lägsta heltidslönerna innebär detta också *ökade inkomstskillnader i samhället, jämfört med om alla kunnat arbeta i den omfattning som de själva önskat*. Sedan 1998 har emellertid skett en mycket klar förbättring för alla grupper. Som synes är kvinnorna inom LO dock inte tillbaka till den nivå som gällde 1990.

Tablå 23 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Procent.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
LO						
Kvinnor	10	20	20	15	13	14
Män	3	6	6	4	4	4
TCO						
Kvinnor	5	10	8	4	4	5
Män	2	3	2	2	2	2
SACO						
Kvinnor	3	7	5	3	2	2
Män	3	3	2	1	1	2
SAMTLIGA						
Kvinnor	8	15	13	9	8	9
Män	3	6	5	3	3	4

I tablå 24 görs en indelning efter *ålder*. Andelen LO-kvinnor under 25 år som av arbetsmarknadsskäl arbetar kortare tid än de själva önskar ökade kraftigt mellan 1990 och 1994. Efter 1998 har skett en kraftig minskning. Dock är andelen som arbetar som jobbar kortare tid än de själva önskar fortfarande mycket högre idag än var den var i början av 90-talet. Den här slutsatsen gäller i hög grad även kvinnor i åldersgruppen 25-29 år. Bland männen ligger andelarna på mycket lägre nivåer och minskningen har varit så kraftig i slutet av perioden att man i stort sett är tillbaka på 1990 års nivå utom i den allra yngsta åldersgruppen under 25 år där siffran ligger mycket högre 2005 än 1990.

Tablå 24 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
Kvinnor						
16-24 år	14	38	38	27	27	31
25-29 år	9	22	25	20	17	19
30-44 år	9	20	20	16	12	14
45-54 år	10	17	18	12	10	11
55-64 år	6	11	10	9	8	8
<i>Alla</i>	<i>10</i>	<i>20</i>	<i>20</i>	<i>15</i>	<i>13</i>	<i>14</i>
Män						
16-24 år	6	15	13	7	8	11
25-29 år	5	9	9	7	5	7
30-44 år	3	7	6	4	3	3
45-54 år	2	3	4	2	2	2
55-64 år	1	2	2	1	2	2
<i>Alla</i>	<i>3</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>4</i>

I vilka fackförbund är detta vanligast?

Det framgår av tablå 22 att i många LO-förbund ökade andelen med ofrivilligt korta deltider mycket kraftigt under perioden 1990-94. Främst gällde det Hotell- och Restaurang, Fastighets, Handels, Transport och Kommunal. Därefter har skett en mycket klar förbättring. Men problemet med kortare arbetstider än man själv önskar är i vissa fackförbund fortfarande större än vad det var i början av 1990-talet. Det gäller bland annat Hotell- och Restaurang, Fastighets och Transport.

Så här har förändringarna varit i de olika LO-förbunden (tablå 25).

Tablå 25 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Procent.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
Industriefacket	3	5	6	3	4	3
Livs	4	6	6	8	6	4
Metall	3	5	4	3	2	3
Pappers	3	4	3	2	0	2
Skogs- o Träfacket	..*	..*	..*	2	3	2
Byggnads	2	5	6	2	1	3
Elektrikerna	1	3	0	2	0	1
Fastighets	7	19	14	13	8	13
Handels	10	20	21	13	13	14
Hotell o Restaurang	10	26	26	19	16	17
Grafiska	3	6	6	3	3	6
Transport	5	15	12	7	9	9
SEKO	4	8	8	7	4	5
Kommunal	10	20	20	16	12	13
<i>Hela LO</i>	<i>6</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>9</i>	<i>8</i>	<i>9</i>

* Uppgift saknas.

Hur mycket vill man öka sina arbetstider med? Om vi ser till hela den grupp anställda, som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra, så var den genomsnittligt önskade ökningen av arbetstiden drygt 13 timmar per vecka.

VAD HÅLLER PÅ ATT HÄNDA?

Vi ska avsluta med att se hur antalet anställda med olika anställningsformer och arbetstider har förändrats sedan 1990-talets början, för att se *vilka slutsatser som kan dras om utvecklingen på arbetsmarknaden*. Vi gör här inte någon åtskillnad mellan anställda med olika facklig tillhörighet (tablå 26).

Tablå 26 Antalet anställda med olika anställningsförhållanden. Första kvartalet respektive år. 1000-tal.

	1990	1994	1998	2001	2005	Förändr 90-94	Förändr 94-98	Förändr 98-01	Förändr 01-05
Kvinnor									
Fast heltid	1 061	922	957	1 080	1 085	-139	+35	+123	+5
Fast deltid	712	618	506	497	495	-94	-112	-9	-2
Tidsbegränsad heltid	116	100	127	149	124	-16	+27	+22	-25
Tidsbegränsad deltid	128	123	163	162	184	-5	+40	-1	+22
<i>Alla kvinnor</i>	<i>2 017</i>	<i>1 763</i>	<i>1 753</i>	<i>1 888</i>	<i>1 889</i>	<i>-254</i>	<i>-10</i>	<i>+135</i>	<i>+1</i>
Män									
Fast heltid	1 758	1 382	1 430	1 540	1 493	-376	+48	+110	-47
Fast deltid	111	110	94	104	120	-1	-16	+10	+16
Tidsbegränsad heltid	95	108	131	141	134	+13	+23	+10	-7
Tidsbegränsad deltid	39	49	55	75	84	+10	+6	+20	+9
<i>Alla män</i>	<i>2 003</i>	<i>1 649</i>	<i>1 710</i>	<i>1 860</i>	<i>1 831</i>	<i>-354</i>	<i>+61</i>	<i>+150</i>	<i>-29</i>

Under *perioden 1990-94* minskade antalet fasta heltidsanställningar med 515 000 och antalet fasta deltidanställningar med 95 000 - *en sammanlagd minskning alltså av antalet fasta anställningar med så mycket som 610 000*. Under samma period var antalet tidsbegränsade anställningar ungefär oförändrat.

Mellan 1994 och 1998 blev de fasta heltidsanställningarna nästan 85 000 fler, medan de fasta deltidanställningarna minskade med nästan 130 000. De tidsbegränsade anställningarna ökade med ungefär 95 000.

Efter 1998 har de fasta heltidsanställningarna ökat med ungefär 190 000, och de fasta deltidanställningarna har ökat med 15 000. De tidsbegränsade anställningarna har under denna period, mellan 1998 och 2005, ökat med 50 000.

Om vi ser till perioden sedan 1990 som helhet har antalet fasta anställningar minskat med ungefär 450 000, medan antalet tidsbegränsade anställningar ökat med ungefär 150 000. En fråga som man kan ställa sig är om dessa förändringar *enbart återspeglar ett besvärligt läge på arbetsmarknaden*, eller om det är frågan om *en mera strukturell förändring*.

En sammantagen bedömning blir att utvecklingen under 1990-talet *inte bara* varit resultatet av en försämrad arbetsmarknad utan *också* sammanhängt med andra förändringar i samhället som påverkat sättet att organisera produktionen. För detta talar bland annat att andelen med tidsbegränsade anställningar har ökat *även efter 1998*, en tid under vilken arbetsmarknaden kraftigt förbättrats (antalet anställda har

mellan 1998 och 2005 ökat med mer än 250 000). Men utvecklingen är inte heller efter 1998 helt klar och entydig (andelen med tidsbegränsade anställningar minskade till exempel markant mellan 2001 och 2002). Det är självfallet så att *en förbättrad arbetsmarknad stärker löntagarnas position*, och människor *kan då i ökad omfattning få den anställningsform de själva önskar*. Som tidigare har redovisats vill nästan alla löntagare ha en fast anställning.

MINSKAD TRYGGHET HAR PÅVERKAT FAMILJEBILDNING OCH BARNAFÖDANDE

Den utveckling som skett under 1990-talet med en ökning av de tidsbegränsade anställningarna har medfört att tryggheten för människor allvarligt kommit att försämrats. Det gäller inte bara de allra yngsta utan även de som är i de åldrar då man normalt bildar familj och skaffar barn. Sedan 1990-talets början *har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat mycket kraftigt i de barnafödande åldrarna*, och detta gäller bland både kvinnor och män. Alldeles extra allvarligt är att den allra mest osäkra formen av anställning, behovsanställningen, har ökat så kraftigt.

Det finns mycket starka belägg för att ökningen av otrygga anställningar har påverkat *familjebildningen*. Människor som lever under mycket stor osäkerhet - med kortvariga anställningar, ofta varvade med perioder av arbetslöshet - tycker att de inte vågar skaffa barn utan väntar och hoppas att situationen ska bli bättre och mera stabil. Förutom den allmänna ekonomiska och sociala osäkerhet som en tillfällig anställning innebär, försvåras situationen av det faktum att för att få lån för köp av bostad eller för att få ett hyreskontrakt krävs ofta en fast anställning.

Vi ligger idag, trots den uppgång som skett under de senaste åren, ganska nära den lägsta nivå för fruktsamheten som redovisats så länge vi har haft befolkningsstatistik. Det mått som brukar anges är så kallad "summerad fruktsamhet" som *anger det antal barn som kvinnor skulle få i genomsnitt om det enskilda årets fruktsamhet i varje ålder skulle gälla i framtiden*. År 2004 var fruktsamhetstalet 1,75, vilket kan jämföras med ungefär 2,10 så sent som i början av 1990-talet. Siffran för 2005 beräknas av SCB hamna på 1,74. Allra lägst var fruktsamhetstalet år 1999 med 1,50, som är det lägsta som överhuvudtaget registrerats i Sverige.

Statistiken visar att den starka minskningen i barnafödandet under 1990-talet gällde såväl första, andra som tredje barnet. Det var en mycket kraftig nedgång i benägenheten att få ett första barn, man födde i mindre omfattning än tidigare ett andra barn och att skaffa ett tredje barn blev mycket mera ovanligt.

Samtidigt tycks barnafödandet under 1990-talet alltmer ha blivit något av en resursfråga. De välutbildade med en trygg förankring på arbetsmarknaden har i större utsträckning än andra fött barn, och det gäller oavsett om det gäller första, andra eller tredje barnet.

I en mycket intressant rapport, inom området demografisk analys "Barnafödande och sysselsättning" av Brita Hoem på SCB, i serien Demografiska rapporter 1998:1, beskrivs fruktsamhetsutvecklingen i Sverige och diskuteras orsaker till det minskade

barnafödandet under 1990-talet. Detta utvecklades vidare av samma författare i rapporten "Välfärd vid vägskäl", SOU 2000:3. Ytterligare belysningar av frågan har getts i en rapport från Socialdepartementet "Barnafödandet i fokus – från befolkningspolitik till ett barnvänligt samhälle" (oktober 2001) och i SCB-rapporten "Arbetsmarknadsstatus och fruktsamhet. Påverkar anknytningen till arbetsmarknaden kvinnors och mäns barnafödande?", Demografiska rapporter 2001:2 (november 2001). En annan rapport som också belyser dessa frågor är "Att lillan kom till jorden..... Barnafödande och konjunktur under det sena 1900-talet" av Åsa Löfström vid Umeå universitet, år 2003, Umeå Economic Studies No.603.

En slutsats som dras i dessa rapporter, med utgångspunkt från de mycket omfattande analyser som har gjorts, är *att utvecklingen på arbetsmarknaden med en ökning av otrygga anställningar har haft stor betydelse för fruktsamhetsnedgången under 1990-talet.*

Den större osäkerheten på arbetsmarknaden har alltså inte bara medfört en ökad ekonomisk och social otrygghet utan också *kommit att påverka människors mest centrala livsfrågor som viljan att bilda familj och skaffa barn.*

TABELLBILAGA

Tabell B1 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent av kvinnor inom LO.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	Summa
Ungdomar 16-24 år utan barn	21	2	1	16	5	45
Ensamstående 25-44 år utan barn	7	3	1	4	3	18
Samboende 25-44 år utan barn	6	3	2	7	1	19
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	8	1	1	9	1	20
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	6	1	1	2	1	11
Ensamstående med barn	9	1	1	5	1	17
Samboende 45-64 år utan barn	2	0	1	2	1	6
Ensamstående 45-64 år utan barn	3	1	1	2	0	7
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	<i>6</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>5</i>	<i>2</i>	<i>15</i>

Tabell B2 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent av män inom LO.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	Summa
Ungdomar 16-24 år utan barn	7	7	5	5	3	27
Ensamstående 25-44 år utan barn	3	2	2	3	3	13
Samboende 25-44 år utan barn	2	2	3	2	1	10
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	2	2	2	2	2	10
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	1	1	2	0	2	6
Ensamstående med barn	2	1	2	2	1	8
Samboende 45-64 år utan barn	1	1	2	2	1	7
Ensamstående 45-64 år utan barn	1	1	2	1	2	7
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	2	2	2	2	2	10

Tabell B3 Arbetstid för män inom LO, TCO och SACO.

	Andelen deltidsarbetande Procent			Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid) Timmars per vecka		
	LO	TCO	SACO	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år utan barn	17	..*	..*	36,5	..*	..*
Ensamstående 25-44 år utan barn	9	11	9	38,4	37,5	37,7
Samboende 25-44 år utan barn	10	7	11	38,1	38,5	38,3
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	7	6	5	38,4	39,2	39,7
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	8	6	7	38,5	39,5	40,4
Ensamstående med barn	8	..*	..*	38,0	..*	..*
Samboende 45-64 år utan barn	11	10	11	37,8	38,7	38,9
Ensamstående 45-64 år utan barn	11	14	..*	38,0	37,8	..*
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	<i>10</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>38,0</i>	<i>38,8</i>	<i>39,2</i>

* Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell B4 Andelen deltidsarbetande och genomsnittlig veckoarbetstid. Kvinnor och män inom LO.

	Andelen deltidsarbetande. Procent		Genomsnittlig veckoarbetstid (vanligen arbetad tid) Timmars per vecka	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Födda i Sverige	48	9	32,7	38,1
Födda i övriga Norden				
Minst 10 år i Sverige	35	14	34,9	37,0
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *	.. *	.. *
Födda utanför Norden				
Minst 10 år i Sverige**	37	14	33,7	37,2
Högst 9 år i Sverige**	42	12	32,6	37,9
Alla (oavsett födelseland)	47	10	32,8	38,0

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2004 och 2005.

Tablå B5 Förändring av andelen deltidsarbetande bland kvinnor och män. Procent

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
LO						
Kvinnor	50	53	50	46	45	47
Män	6	10	9	9	9	10
TCO						
Kvinnor	36	34	30	27	27	28
Män	6	8	6	7	7	8
SACO						
Kvinnor	29	29	21	19	19	20
Män	6	7	5	6	7	8
Samtliga anställda						
Kvinnor	44	44	40	37	37	38
Män	9	11	10	11	11	12

Tabell B6 Andelen deltidsarbetande. Enbart LO-medlemmar. Procent

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
Kvinnor						
16-24 år	31	47	53	46	51	53
25-29 år	46	49	48	48	44	41
30-44 år	52	55	49	45	45	45
45-54 år	51	49	47	43	42	45
55-64 år	64	62	57	53	49	52
<i>Alla</i>	<i>50</i>	<i>53</i>	<i>50</i>	<i>46</i>	<i>45</i>	<i>47</i>
Män						
16-24 år	5	13	10	11	11	17
25-29 år	4	7	7	8	10	11
30-44 år	6	7	8	8	8	7
45-54 år	4	6	8	8	8	8
55-64 år	16	24	16	15	13	13
<i>Alla</i>	<i>6</i>	<i>10</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>10</i>

Tabell B7 Förändring av arbetstiden bland samboende kvinnor och män med barn. Genomsnittlig antal timmar per vecka.

	LO			TCO			SACO		
	2000	2005	Förändr	2000	2005	Förändr	2000	2005	Förändr
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)									
Kvinnor	31,6	32,5	+ 0,9	34,5	35,0	+ 0,5	36,2	36,2	0
Män	38,4	38,4	0	39,7	39,2	- 0,5	40,1	39,7	- 0,4
Samboende med endast äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)									
Kvinnor	32,7	33,1	+ 0,4	36,4	36,2	- 0,2	37,3	38,1	+ 0,8
Män	38,8	38,5	- 0,3	40,0	39,5	- 0,5	40,6	40,4	- 0,2

Tabell B8 Förändringar av andelen deltidsarbetande i olika förbund. Procent

	1990	1994	1998	2001	2003	2005
Industrifacket	20	17	17	17	20	17
Livs	17	19	14	17	16	12
Metall	12	12	10	11	10	10
Pappers	11	9	8	10	8	14
Skogs- o Träfacket	..*	..*	..*	12	12	10
Byggnads	2	7	6	5	4	5
Elektrikerna	1	4	1	4	2	2
Fastighets	36	33	28	27	21	31
Handels	45	46	43	36	38	38
Hotell- o Restaurang	27	38	40	34	36	34
Grafiska	14	22	18	10	19	13
Transport	10	18	17	15	17	13
SEKO	17	15	16	16	14	12
Kommunal	47	50	48	47	43	46

* Uppgift saknas.

Tabell B9 Förändringar av arbetstiden i olika förbund. Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid). Genomsnittligt antal timmar per vecka.

	1990	1994	1998	2001	2003	2005	Förändring hela perioden (timmar)
Industrifacket	36,9	37,0	37,0	37,1	36,6	36,9	0
Livs	37,5	36,8	37,1	36,8	36,8	37,5	0
Metall	38,2	37,9	38,2	38,0	38,1	38,0	- 0,2
Pappers	36,6	36,4	36,9	36,9	37,3	36,2	0
Skogs- o Träfacket	..*	..*	..*	37,8	37,7	38,0	..*
Byggnads	39,6	38,7	38,9	39,0	39,4	39,2	- 0,4
Elektrikerna	39,8	39,3	39,9	38,9	39,6	39,6	- 0,2
Fastighets	34,0	34,1	35,0	35,3	36,0	34,5	+ 0,5
Handels	33,1	32,3	33,1	34,1	33,8	33,8	+ 0,7
Hotell- o Restaurang	36,0	33,1	32,9	34,0	33,7	34,1	- 1,9
Grafiska	37,5	36,1	36,9	38,1	36,4	37,1	- 0,4
Transport	38,2	36,8	36,9	37,4	36,9	37,7	- 0,5
SEKO	37,1	37,3	37,5	37,1	37,1	37,6	+ 0,5
Kommunal	33,2	32,5	32,8	33,1	33,5	33,0	- 0,2

*) Uppgift saknas.

Tabell B10 Har obekväm eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Kvinnliga LO-medlemmar. Åren 2003 och 2004 sammantagna. Procent.

	Kvälls- tid	Nattid	Skift med nattarb	Skift utan nattarb	Turliste- tid	Annan form	<i>Summa</i>
Ungdomar 16-24 år utan barn	11	0	3	6	34	3	57
Ensamstående 25- 44 år, utan barn	9	0	9	6	21	0	45
Samboende 25-44 år, utan barn	0	3	7	8	33	1	52
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	0	7	2	10	33	0	52
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7- 18 år)	1	6	4	9	27	1	48
Ensamstående med barn	0	9	2	11	31	0	53
Samboende 45-64 år, utan barn	1	5	1	7	23	1	38
Ensamstående 45- 64 år, utan barn	2	5	3	5	27	0	42

* Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell B11 Har obekväm eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Manliga LO-medlemmar. Åren 2003 och 2004 sammantagna. Procent.

	Kvälls- tid	Nattid	Skift med nattarb	Skift utan nattarb	Turliste- tid	Annan form	<i>Summa</i>
Ungdomar 16-24 år utan barn	6	3	9	16	11	0	45
Ensamstående 25- 44 år, utan barn	2	8	10	15	13	1	49
Samboende 25-44 år, utan barn	3	3	8	12	4	1	31
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	2	2	7	10	6	1	28
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	1	2	9	13	9	0	34
Ensamstående med barn	..*	..*	..*	..*	..*	..*	..*
Samboende 45-65 år, utan barn	1	3	5	5	8	1	23
Ensamstående 45- 64 år, utan barn	2	3	6	9	10	0	30

* Antalet i urvalet alltför litet.

**Tabell B12 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.
Män inom LO, TCO och SACO. Procent.**

	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år utan barn	11	..*	..*
Ensamstående 25-44 år utan barn	5	7	3
Samboende 25-44 år utan barn	5	3	4
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	4	1	2
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	2	2	2
Ensamstående med barn	3	..*	..*
Samboende 45-64 år utan barn	2	2	1
Ensamstående 45-64 år utan barn	3	1	..*
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	4	2	2

* Antalet i urvalet alltför litet.

**Tabell B13 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.
Kvinnor och män inom LO.**

	LO	
	Kvinnor	Män
Födda i Sverige	14	4
Födda i övriga Norden		
Minst 10 år i Sverige	4	4
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *
Födda utanför Norden		
Minst 10 år i Sverige**	13	6
Högst 9 år i Sverige**	22	8
<i>Alla (oavsett födelseland)</i>	14	4

*Antalet i urvalet alltför litet.

** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2004 och 2005.

**I DENNA SERIE HAR UNDER SENARE ÅR
BLAND ANNAT UTKOMMIT FÖLJANDE RAPPORTER:**

Utbildning – för tillväxten, jobben och rättvisan

Kulturen och din stund på jorden

Ett IT-samhälle för alla?

Hur har datoranvändningen i hemmet och arbetslivet utvecklats?

Läsa böcker

Tillgång till daglig tidning i hemmet

Andelen medlemmar i facket med utländsk bakgrund

I serien ”Röster om facket och jobbet” har sex rapporter utkommit, däribland en som belyser friheter och förmåner i arbetet

Som fristående rapporter har publicerats:

Ohälsans trappa 2004

Inkomster och förmögenheter

Integration 2004 – fakta och kunskap

Fler än tidigare saknar möjligheter att åka på semester

Facket som folkrörelse

Rapporten beställs från LO-distribution:
lo@strombergdistribution.se
026-24 90 26

Oktober 2005
ISBN 91-566-2220-1
www.lo.se